

SENSORINEN INTEGRAATIO & AIKUISIÄN OPPIMISVAIKEUDET

Suuntia kolmen kriminaalitaustaisen Oppiva-hankkeen asiakkaan
kuntoutukseen

Toimintaterapian
koulutusohjelma
Toimintaterapeutti
Opinnäytetyö
9.11.2009

Emilia Nikunen
Kaisa Nurro

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto
Toimintaterapian koulutusohjelma		Toimintaterapeutti AMK
Tekijä/Tekijät		
Emilia Nikunen, Kaisa Nurro		
Työn nimi		
Sensorinen integraatio & aikuisiän oppimisvaikeudet: suuntia kolmen kriminaalitaustaisen Oppiva-hankkeen asiakkaan kuntoutukseen.		
Työn laji	Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö	Syksy 2009	45 + 3 liitettä
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Tässä opinnäytetyössä käsitellään sensorisen integraation yhteyttä oppimisvaikeuksiin kolmen kriminaalitaustaisen asiakkaan kohdalla. Tämän lisäksi opinnäytetyössä pyrittiin selvittämään, onko toimintaterapialla annettavaa kriminaalitaustaisten oppimisvaikeuksisten henkilöiden kuntoutuksessa sensorisen integraation teorian puitteissa. Sensorisen integraation teorian lisäksi opinnäytetyön teoreettisena pohjana toimi inhimillisen toiminnan malli.</p> <p>Työelämäyhteistyökumppanina toimi Kriminaalihuollon tukisäätiön Oppimisvaikeuksista vapaaksi -hanke (Oppiva-hanke). Oppiva-hankkeen asiakkaat ovat 15-29-vuotiaita, joilla on todettu oppimisvaikeuksia, ja jotka ovat motivoituneita kuntoutusohjaukseen. Asiakaskunta koostuu Etelä-Suomen aluevankilan vangeista jotka vapautuvat viimeistään tammikuussa 2010 sekä kriminaalihuoltolaitoksen pääkaupunkiseudun asiakkaista. Oppiva-hankkeen tavoitteena on löytää erilaisia keinoja tunnistaa kohderyhmän oppimisvaikeuksia. Lisäksi hanke pyrkii löytämään kuntoutuskeinoja, jotka jatkuvat myös rangaistusajan päätyttyä asiakkaan siirtyessä vapauteen.</p> <p>Opinnäytetyö on laadullinen tapaustutkimus. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin kyselyhaastatteluja, jotka toteutettiin kolmen asiakkaan yksilöhaastatteluina syksyllä 2009. Yksilöhaastatteluja varten luotiin kyselylomake, jonka avulla kartoitettiin asiakkaiden sensorista integraatiota. Lisäksi haastatteluun kuului avoimia kysymyksiä, joilla kartoitettiin yksilön elämää laajemmassa kontekstissa inhimillisen toiminnan mallin avulla.</p> <p>Haastattelujen tulosten pohjalta jokaiselle haastateltavalle luotiin kuntoutussuosituksset, joissa huomioitiin yksilöllinen aistitiedon käsittely. Kuntoutussuosituksissa keskityttiin oppimisvaikeuksien kuntoutusta tukeviin keinoihin sekä asioihin, jotka yksilö voi ottaa huomioon toiminnan aikana ja toimintaa suunnitellessaan.</p> <p>Opinnäytetyön tuloksena voidaan todeta, että haastatellut henkilöt saattaisivat hyötyä toimintaterapiainventiosta, jossa aistimusten käsittely huomioitaisiin. Toimintaterapialla voisi olla annettavaa myös laajemmassa mittakaavassa kyseisen asiakasryhmän kuntoutuksessa. Oman toiminnan ymmärtämisen kautta voitaisiin tukea asiakkaan itsetuntoa sekä tunnetta omasta kyvykkyydestä. Asiakkaan mielenkiinnonkohteiden ja voimavarojen löytäminen, sekä niiden käyttäminen elämänhallinnan tukemisessa voisi auttaa asiakasta yhteiskuntaa sopeutumisessa.</p>		
Avainsanat		
sensorinen integraatio, inhimillisen toiminnan malli, oppimisvaikeus, kriminaalitausta		

Degree Programme in Occupational Therapy		Degree Bachelors´ Degree
Author/Authors Nikunen Emilia, Nurro Kaisa		
Title Sensory integration and learning disabilities: thoughts for rehabilitation of three clients with a criminal background in Free from Learning Difficulties -project		
Type of Work Thesis	Date 9.11.2009	Pages 45+3 appendices
<p>ABSTRACT</p> <p>The purpose of this thesis is to research the link between sensory integration dysfunction and learning disabilities among three clients with a criminal background. In addition this thesis aimed to clarify if there is something occupational therapy could accomplish among people with learning disabilities and criminal backgrounds within the Sensory Integration theory.</p> <p>The partner in cooperation was the Probation Foundation Free from Learning Difficulties -project. The clients are 15-to29-year-olds with learning disabilities. The target group consists of inmates of the District Prison in Southern Finland and clients of the Helsinki, Espoo and Vantaa District Offices of the Probation Service. A client has to be motivated to accept counseling and needs to be released by January 2010 at the latest. The aim of the project is to identify the learning disabilities of the target group and to find rehabilitation methods for the clients.</p> <p>The theoretical base of this thesis is The Sensory Integration theory and The Model of Human Occupation. The thesis is a case study and qualitative research methods were used in it. The data was collected through a questionnaire that was used during interviews. The interviews were done individually for each of the customers. The questionnaire was developed to gather information about the sensory integration processing of the clients. In addition the questionnaire included open-ended questions, which helped to form a larger picture of the clients' life. Recommendations for the clients' rehabilitation were made based on the interviews. Individuals sensory processing was taken into account when making recommendations. The focus was centered on rehabilitation methods, which took into account the learning disabilities. In the recommendations the means, which an individual could take advantage of by oneself before and during the task, were considered.</p> <p>Based on the three interviews we found some evidence that there could be a link between learning disabilities and sensory integration dysfunction among clients. In our opinion the clients could benefit from occupational therapy intervention that would consider sensory processing. In a larger scale, occupational therapy could have a lot to offer in the rehabilitation of these kinds of client groups. Clients' self-esteem and their sense of self-efficacy could benefit from the understanding of ones occupation. Finding ones interests and strengths could help integration into society and improve the individuals' feelings of control over their life.</p>		
<p>Keywords</p> <p>Occupational Therapy, Sensory integration, The Model of Human Occupation, learning disabilities, criminal background</p>		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	3
2.1	Opinnäytetyön tavoitteet	4
2.2	Työelämäyhteistyökumppani	5
2.3	Kohderyhmä	7
2.4	Aiemmat tutkimukset	8
3	OPINNÄYTETYÖN TEOREETTINEN TAUSTA	11
3.1	Sensorinen integraatio	11
3.2	Inhimillisen toiminnan malli	13
3.3	Oppimisvaikeus	15
3.4	Taustateorioiden ja käsitteiden yhteensopivuus	17
4	LAADULLINEN TAPAUSTUTKIMUS	19
4.1	Aineiston keruumenetelmät	20
4.2	Aineiston analyysimenetelmät	23
5	HAASTATTELUIEN TULOKSET JA PÄÄTELMÄT	26
5.1	Juuso	27
5.2	Teemu	30
5.3	Daniel	31
6	KUNTOUTUSSUOSITUKSET	34
6.1	Juuso	35
6.2	Teemu	37
6.3	Daniel	40
7	YHTEENVETO JA POHDINTA	41
7.1	Yhteenveto	41
7.2	Luotettavuus	43
7.3	Pohdinta	44

LÄHTEET

LIITTEET

LIITE1: Sensorisen integraation ilmenemisen muotoja

LIITE2: Haastattelussa käytetty kyselylomake

LIITE 3: Suostumuslomake

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö on laadullisen tutkimuksen periaatteiden mukaisesti toteutettu tapaustutkimus. Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa toimintaterapian mahdollisuuksia kriminaalitaustaisten henkilöiden oppimisvaikeuksien kuntoutuksessa. Pyrimme tarkastelemaan kolmen kriminaalitaustaisen henkilön oppimisvaikeuksien yhteyttä sensorisen integraation häiriöön ja antamaan tuloksien pohjalta suuntia heidän kuntoutuspoluilleen. Olemme keränneet aineiston haastattelujen avulla ja tutustuneet aiheeseen kirjallisuuden sekä aiempien tutkimuksien valossa. Tapaustutkimuksen luonteen mukaisesti pyrimme kokoamaan aiheesta monipuolisesti tietoa ja ymmärtämään ilmiötä syvällisemmin (Metsämuuronen 2006: 211).

Sensorisen integraation tutkimus, arviointi kuin itse terapiakin keskittyy Suomessa yleensä pelkästään lapsiin. Esimerkiksi Suomen sensorisen integraation terapian yhdistys ry käsittelee sensorisen integraation häiriötä pelkästään lasten kannalta. Yhdistyksen tarjoamaan lisäkoulutukseen voi hakeutua ainoastaan lasten kuntoutukseen perehtynyt toiminta- tai fysioterapeutti. Yhdistyksen järjestämä koulutus on edellytyksenä sensorisen integraation arvioinnin laatimiseksi. (Sensorisen integraation terapian yhdistys ry 2009.) Koemme tärkeäksi sensorisen integraation häiriön tunnistamisen myös aikuisten keskuudessa, sillä huomiotta jätettynä sensorisen integraation häiriö voi vaikuttaa yksilön itsetuntoon ja näin ollen vaikuttaa monisäikeisesti yksilön elämään. Sensorisen integraation häiriön ymmärtämisen ensimmäinen askel on siinä, että ymmärtää ongelman olevan fysiologinen. Mikäli oppimisvaikeuksien taustalla on sensorisen integraation häiriö on ongelma yhtä fysiologinen kuin murtunut jalka, eivätkä ongelmat tällöin johdu laiskuudesta, älykkyydestä tai asenneongelmasta. (Ayres 2008: 247–248.)

Toimintaterapia ei ole kriminaalitaustaisten asiakkaiden kuntoutuksessa kovin yleistä. Maailmalta löytyy tutkimustietoa ja kirjallisuutta jonkin verran muun muassa Iso-Britanniasta, Yhdysvalloista sekä Kanadasta. (O’Connell – Farnworth 2007: 185.) Kriminaalitaustainen asiakasryhmä on Suomessa saanut hieman huomiota toimintaterapian saralla, sillä tämän vuoden Toimintaterapeutti-lehden toisessa

numerossa oli kaksi asiakasryhmään liittyvää artikkelia. Toinen artikkeleista pohjautui Sari Viikki-Ripatin pro gradu-tutkielmaan ja toinen julkaistiin toimintaterapeutin työympäristöjä esittelevällä palstalla, jossa esittelyssä oli Jenni Koskinen Hämeenlinnan Vankisairaalaista. (Viikki-Ripatti 2009: 3–6 ; Kyriopoulus 2009: 7–9.)

Ajatus opinnäytetyöhöemme lähti siitä, että toivoimme löytävämme uusia katsontakantoja kuntoutukseen, jonka asiakaskuntana ovat kriminaalitaustaiset henkilöt, joilla on oppimisvaikeuksia. Toivoimme myös löytävämme keinoja lisätä kriminaalitaustaisten henkilöiden itsetietoisuutta omaan toimintaansa liittyen. Uskomme, että toimintaterapialla olisi annettavaa muun muassa kyseisen asiakasryhmän arkipäiväisen elämän tukemisessa vapaudessa. Toivomme opinnäytetyön lisäävän muiden vankeinhoidon piirissä työskentelevien ammattihenkilöiden tietämystä toimintaterapiasta.

Työelämäyhteistyökumppanina opinnäytetyössämme on Kriminaalihuollon tukisäätiön Oppimisvaikeuksista vapaaksi –hanke (Oppiva-hanke). Yhteistyö hankkeen kanssa mahdollisti aineistonkeruun valikoituneen kohderyhmän sisällä. Hankkeen asiakkaat ovat pääkaupunkiseudun Kriminaalihuoltolaitoksen asiakkaita ja Etelä-Suomen aluevankilan nuoria vankeja, jotka vapautuvat viimeistään vuoden 2010 alussa. Hankkeen asiakkaat ovat iältään 15-29-vuotiaita ja heillä on todettu oppimisvaikeuksia. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2009.) Hankkeen kautta työmme tarkentui sensorisen integraation häiriön ja oppimisvaikeuksien välisten yhteyksien kartoittamiseksi.

Tiesimme alusta lähtien paneutuvamme haastavaan aiheeseen. Aikuisten sensorisen integraation häiriöstä löytyy hyvin vähän kirjallisuutta ja tutkimustietoa. Myöskään aikuisten oppimisvaikeudet eivät ole laajasti tiedostettuja. Edellä mainittujen aihealueiden yhdistäminen tuntui meistä haastavalta. Oman mielenkiintomme seuraaminen tuntui kuitenkin luonnolliselta ja tärkeältä aihealuetta valittaessa.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

Suoritimme keväällä 2008 työikäisten toimintaterapiaharjoittelun Helsingin vankilassa. Puoli vuotta myöhemmin tutustuimme sensorisen integraation teoriaan ja aloimme pohtia, voisiko joidenkin kriminaalitaustaisten henkilöiden käyttäytymisen taustalla olla viitteitä sensorisen integraation häiriöön. Työskennellessämme Helsingin vankilassa osalla vangeista oli havaittavissa heikkoa tai yliherkkää reagoitua aistimuksiin, joka saattoi ilmetä impulsiivisuutena, vetäytyneisyytenä tai aistihakuisuutena. Halusimme selvittää, voisiko toimintaterapiasta olla hyötyä kriminaalitaustaisten asiakkaiden kuntoutuksessa. Aiheeseen perehtyessämme huomasimme, että aihetta on tutkittu valitettavan vähän.

Aiheesta kiinnostuttuamme otimme yhteyttä toimintaterapeutti ja kriminologi Sari Viikki-Ripattiin. Hän ohjasi meidät ottamaan yhteyttä Oppiva-hankkeeseen. Oppiva-hankeen työntekijät suhtautuivat opinnäytetyöhömmme alusta alkaen mielenkiinnolla ja osallistuivat prosessiin aktiivisesti suunnitteluvaiheesta lähtien. Opinnäytetyön perusajatuksena oli alusta lähtien tarjota uutta katsontakantaa oppimisvaikeuksien kuntoutukseen.

Oppimisvaikeuksien huomioiminen ja niiden kuntouttaminen aikuisiällä ei ole ollut yhtä yleistä kuin lapsilla. Terveystieteiden tutkimuksessa on periaatteessa mahdollisuudet oppimisvaikeuksien tunnistamiseen ja kuntoutukseen ohjaamiseen. Usein terveydenhuollon työntekijöiden asiantuntemuksen puute sekä syvällä istuvat käsitykset oppimisvaikeuksista estävät palvelun toteutumisen käytännössä. (Ala-Kauhaluoma – Laurila – Haapasalo 2008: 5.) Etenkään kriminaalitaustaisten henkilöiden kohdalla oppimisvaikeuksiin paneutuminen ei ole ollut tapana (Tuokkola 2009: 3). Myös muu kuntoutus kriminaalitaustaisten henkilöiden kohdalla loppuu usein vankilasta vapautumiseen. Tämän vuoksi koemme tärkeäksi toimintaterapian työkentän laajentamisen siten, että toimintaterapian tarve huomioidaan kriminaalitaustaisten henkilöiden kuntoutuksessa. Näemme tarpeen toimintaterapeuttiselle kuntoutukselle rangaistuksen aikana sekä sen päätyttyä.

Henkilön oppimisvaikeuksien huomioiminen ja oikeanlainen tukeminen vaikuttavat itsetuntoon sekä oppimiseen. Nämä asiat vaikuttavat positiivisesti rangaistusajan jälkeisen elämän muotoutumiseen koulutuksen ja työn hankkimisen helpottumisella. Koulutuksen hankkiminen ja/tai työelämään sijoittuminen on tärkeää niin kuntoutuksen elämänlaadun vuoksi kuin yhteiskuntaan sopeutumisen kannalta. Suomalaisista vangeista noin 70% on rikoksen uusijoita. Oppimisvaikeuksien tunnustaminen myös tässä asiakasryhmässä mahdollistaa kriminaalitaustaisten henkilöiden paremman sopeutumisen yhteiskuntaan ja osaltaan ennaltaehkäisee rikosten uusimista. (Hämäläinen – Liias – Taarna –Valkama 2007: 354–355.)

2.1 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää **mitä annettavaa toimintaterapialla on oppimisvaikeuksisten kriminaalitaustaisten asiakkaiden kuntoutuksessa sensorinen integraatio -viitekehyksen puitteissa?** Opinnäytetyötä ohjasivat kaksi kysymystä. Ensiksi halusimme selvittää **millaisia viitteitä oppimisvaikeuksisilla kriminaalitaustaisilla asiakkailla on sensorisen integraation häiriöön.** Tämän lisäksi halusimme kartoittaa **millaisia suosituksia voimme antaa Oppiva-hankkeen asiakkaiden kuntoutuspoluille.**

Selvitimme haastattelemalla, millaisia viitteitä valikoituneilla Oppiva-hankkeen asiakkailla oli sensorisen integraation häiriöön. Haastattelua varten loimme kyselylomakkeen, jonka laatimisessa käytimme apuna sensorisen integraation teoriaa (LIITE 2). Jaoin sensorisen integraation käsittelyn viiteen eri osa-alueeseen Jean A. Ayresin ajattelun mukaisesti. Nämä osa-alueet ovat näkö, kuulo, maku ja haju, tunto sekä tasapaino ja liike. (Ayres 2008: 74–81.) Lisäksi kyselylomakkeen laatimiseen vaikuttivat Catana E. Brownin ja Winnie Dunnin ajatukset siitä, että henkilö voi reagoida aistimuksiin heikosti tai yliherkästi jolloin käyttäytyminen voi olla aistimushakuista tai aistimuksia välttelevää (Brown – Dunn 2002: 9).

Koimme, että tiedonkeruu pelkän sensorisen integraation teorian pohjalta ei olisi mahdollistanut asiakkaiden kuntoutussuunnitelmien tekemistä. Valitsimme sensorisen integraation teorian rinnalle käytettäväksi inhimillisen toiminnan mallin, joka

mahdollisti kokonaisvaltaisemman katsantokannan yksilön elämään. Haastattelun alkuun liitimme avoimia kysymyksiä, joilla kartoitimme tarkemmin inhimillisen toiminnan mallissa keskeisiä tekijöitä. Inhimillisen toiminnan mallin mukaan ihminen nähdään tahdon, totumuksen ja suorituskyvyn summana (Kielhofner 2008: 12).

2.2 Työelämäyhteistyökumppani

Teimme opinnäytetyömme yhteistyössä Oppiva-hankkeen kanssa. Oppiva-hanke on Kriminaalihuollon tukisäätiön hanke, jota rahoittaa Raha-automaattiyhdistys. Hanke aloitti toimintansa 2007 ja päättyy vuonna 2010. (Tuokkola 2009: 3.) Oppiva-hankkeen tavoitteena on löytää erilaisia keinoja tunnistaa kohderyhmän oppimisvaikeuksia. Lisäksi hanke pyrkii löytämään kuntoutuskeinoja, jotka jatkuvat myös rangaistusajan päätyttyä asiakkaan siirtyessä vapauteen. Hanketyöntekijät ovat pyrkineet luomaan yhteistyökontakteja pääkaupunkiseudun Kriminaalihuoltolaitoksiin sekä Etelä-Suomen vankiloihin. Eri yhteistyöpisteissä on otettu käyttöön erilaisia keinoja hankkeen asiakaskuntaan kuuluvien vankien tavoittamiseksi. Hankkeen toimesta on opastettu yhteistyötahojen työntekijöitä käyttämään Oppiva- testiä. Testin käytöllä on pyritty helpottamaan oppimisvaikeuksien tunnistamista ja asiakkaiden ohjaamista Oppiva-hankkeen pariin. (Tuokkola 2009: 4, 9.)

Oppiva-hankkeen asiakkaat ovat 15-29-vuotiaita, joilla on todettu oppimisvaikeuksia ja jotka ovat motivoituneita kuntoutusohjaukseen. Asiakaskunta koostuu Etelä-Suomen aluevankilan vangeista, jotka vapautuvat viimeistään tammikuussa 2010 sekä Kriminaalihuoltolaitoksen pääkaupunkiseudun asiakkaista. (Sunimento 2009: 2.) Asiakaskunta on moniongelmaista: yli 90 prosentilla asiakkaista on päihdeongelma ja suurella osalla myös mielenterveyden ongelmia. Peruskoulun jälkeiset koulutukset ovat jääneet usealla kesken, eikä kolmanneksella hankkeen asiakkaista ole lainkaan työkokemusta. Tähän mennessä hankkeen toimintaan on osallistunut 164 asiakasta. Asiakkaiden keski-ikä on ollut 25 vuotta ja osallistuneista kahdeksan on ollut naisia. (Sunimento 2009: 4.) Hanketyöntekijöiden arvion mukaan niin sanottuja aktiivisia asiakkaita hankkeella on tällä hetkellä 60 (Tuokkola 2009: 10).

Oppiva-hankeen työntekijöiden toimitilat sijaitsevat Helsingin Kaisaniemessä Helsingin seudun erilaisten oppijoiden (HERO) tiloissa. HERO:n tiloissa asiakkaiden on mahdollista käydä tapaamassa hankkeen työntekijöitä. Hankkeen työntekijät kävivät vankiloissa muun muassa testaamassa oppimisvaikeuksia ja pitämässä luki-infoja. Luki-infoissa vangeille kerrottiin oppimisvaikeuksista, niiden tunnistamisesta ja kuntouttamisesta, sekä erilaisista oppimistyyleistä. Tiedon jakamisen lisäksi luki-infoissa vangeille kerrottiin Oppiva-hankkeen palveluista. Myös Kriminaalihuoltolaitoksen tiloissa on pidetty asiakkaille kirjoittamisen- ja lukemisen testausta. (Sunimento 2009, 2–3.) Oppimisvaikeuksien arvioinnin jälkeen asiakas ohjataan tarpeen mukaisesti lisäarviointeihin tai muiden tukipalveluiden piiriin. Hankkeen työntekijöiden asiantuntemuksen lisäksi asiakkaiden on tarvittaessa mahdollista hyödyntää ostopalveluina hankittuja palveluita (muun muassa neurologi, psykologi, neuropsykologi ja psykiatri). (Sunimento 2009: 4.) Oppimisvaikeuksien tunnistamisella pyritään tukipalveluihin ohjaamisen lisäksi asiakkaan itsetietoisuuden lisääntymiseen omasta oppimisestaan. (Sunimento 2009: 2.)

Oppiva-hankkeesta tehdyn ulkoisen väliarvioinnin mukaan asiakkaat ovat hyötynet hankkeen toiminnasta monella eri alueella. Hankkeeseen osallistuminen on tuonut asiakkaan tiedon äärelle: tietoa on saatu omista mahdollisuuksista ja toisaalta omasta toiminnasta. Osallistuminen hankkeeseen on asiakkaiden omien sanojen mukaan helpottanut päihteiden käytön vähentämistä ja moni asiakas on kokenut itsetuntonsa kohentuneen. Asiakkaat ovat saaneet myös ohjausta kouluttautumiseen tai työnhakuun liittyvissä asioissa. Oppimisvaikeuden toteamisen jälkeen monella asiakkaalla on ollut mahdollista suorittaa esimerkiksi ajokortin kirjallinen osuus suullisesti. Tämä on paitsi mahdollistanut ajokortin hankkimisen, myös puolestaan vähentänyt ajokorttia ajamisen tuomia seurauksia. Oman oppimisen ymmärtäminen on antanut monelle hankkeen asiakkaalle selityksen lapsuuden tapahtumille ja negatiivisille tunteille. On ollut huojentavaa kuulla, että kyseessä on oppimisvaikeus, eivätkä kouluvaikeudet ole johtuneet älykkyyden puutteesta. Joissakin tapauksissa oman oppimisen ymmärtäminen on helpottanut oman lapsen oppimisvaikeuksien ymmärtämistä ja tukemista. (Tuokkola 2009: 21–24.)

2.3 Kohderyhmä

Opinnäytetyöhaastatteluihin osallistuneet henkilöt olivat Oppiva- hankkeen asiakkaita. Yhdistävinä tekijöinä haastateltavilla oli kriminaalitausta, eli ehdoton tai ehdollinen rangaistus, alle kolmenkymmenen vuoden ikä ja todettu oppimisvaikeus. Lisäksi haastatteluihimme osallistuneet olivat kaikki miehiä ja jo vapautuneita tai ehdollisen rangaistuksen suorittajia. Haastatteluihin osallistuneet henkilöt elävät jo siis omaa siviilielämäänsä, jonka vuoksi heidän tavoittamisensa ei aina ollut ongelmatonta. Kohderyhmä on keskimääräistä liikkuvaisempaa, elämä on hektistä ja suunnittelematonta. Elämäntilanne, mielenkiinnon kohteet ja asiakkaiden aktiivisuus vaihtelevat. (Tuokkola 2009: 10.)

Opinnäytetyöprosessimme aikana sovimme seitsemän haastatteluaikaa, mutta tavoitimme vain kolme haastateltavaa. Tyypillistä oli, ettei asiakas saapunut paikalle sovittuun aikaan, eikä häneen saatu yhteyttä puhelimitse. Hanketyöntekijöiden mukaan haastatteluihin valikoituneet henkilöt olivat motivoituneita haastatteluihin, mutta tälle asiakasryhmälle on tyypillistä impulsiivisuus. Hanketyöntekijöiden mukaan asiakasryhmän kohdalla tapahtuu väärinkäsityksiä sovituista ajoista mahdollisesti oppimisvaikeuksien vuoksi. Asiakas saattaa esimerkiksi kirjoittaa sovitun tapaamisajankohdan kalenteriinsa väärin. Oppimisvaikeuden vuoksi asiakkaan saattaa olla vaikeaa suunnitella ajankäyttöään (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2009).

Rikostaustaisten henkilöiden elämän lähtökohdat ovat usein keskivertoa vaikeampia, joka voi johtua esimerkiksi rikkonaisista perhetaustoista. Kohderyhmän elämää voidaan kuvailla moniongelmaiseksi. Kriminaalitaustaisilla asiakkailla on useammin mielenterveyden häiriöitä, päihdeongelmia ja somaattisia sairauksia kuin keskivertokansalaisilla. Arvioiden mukaan jopa yhdeksällä kymmenestä miesvangista arvioidaan olevan jonkinlainen päihderiippuvuus. Rikosseuraamusjärjestelmän asiakkaiksi joutuvilla on usein huonoja oppimiskokemuksia, peruskoulu suorittamatta, kesken jääneitä koulutuksia, sekä keskimäärin enemmän vaikeuksia lukemisessa, kirjoittamisessa tai matematiikassa. (Tuokkola 2009: 13.)

Tilastollisesti oppimisvaikeuksien esiintyvyyttä on vaikea arvioida, koska on olemassa monia eri tapoja määritellä oppimisvaikeus ja kaikkia oppimisvaikeuksia ei aina tunnisteta (Husu 2009). Noin 5 - 10 prosenttia suomalaisista elää oppimisvaikeuksien kanssa koko ikänsä, mutta joidenkin arvioiden mukaan noin 20 prosentilla suomalaisista on jonkinasteista lukemisen ja kirjoittamisen vaikeutta (Korkeamäki 2008; Husu 2009). Vankien kohdalla oppimisvaikeuksia esiintyy huomattavasti enemmän kuin muulla väestöllä. Jopa 70 prosentilla vangeista on todettu jonkinasteisia vaikeuksia lukemisessa ja kirjoittamisessa. (Salo 2006: 1.) Suomalaisten tutkimusten mukaan noin 43 prosentilla vangeista on huomattavia vaikeuksia lukemisen ja kirjoittamisen taidoissa ja kehitykselliseen lukivaikeuteen viittaavia vaikeuksia esiintyy 33 prosentilla vangeista (Haapasalo – Korkeamäki 2009: 21).

Jos oppimisvaikeuksiin ei puututa varhaisessa vaiheessa, voivat seurantavaikutukset olla vakavia. Henkilö, jolla on oppimisvaikeuksia, voi kärsiä sosiaalisista ja emotionaalisista vaikeuksista sekä huonosta itsetunnosta jatkuvien epäonnistumisten ja alisuoriutumisen vuoksi. Oppimisvaikeudet voivat vaikuttaa myös opiskeluun sekä ammatinvalintaan ja pahimmassa tapauksessa johtaa työttömyyteen tai alityöllisyyteen, koska kynnys lähteä opiskelemaan tai työelämään voi olla todella korkea. Jotkut saattavat salata oppimisvaikeudet työpaikalla leimautumisen pelon vuoksi. Oppimisvaikeuksilla on myös yhteys mielenterveydellisiin ongelmiin sekä päihteiden käyttöön. Oppimisvaikeudet saattavat aiheuttaa myös jännitystä, stressiä, unohtelua, keskittymättömyyttä, niska- ja hartiasärkyä sekä selittämättömiä poissaoloja työ- tai opiskelupaikalta. (Husu 2009.)

2.4 Aiemmat tutkimukset

Opinnäytetyömme aihepiiriin liittyviä tutkimuksia on tehty maailmanlaajuisesti varsin vähän. Tämän vuoksi tartuimme osittain myös vanhaan tutkimustietoon. Tiedonhakua vaikeutti se, että oppimisvaikeudella käsitetään eri asioita eri puolilla maailmaa. Esimerkiksi Iso-Britanniassa oppimisvaikeudella (learning disability) tarkoitetaan

älyllistä kehitysvammaa (Urwin – Ballinger 2005: 58). Sensorista integraatiota on tutkittu laajasti lasten keskuudessa, mutta aikuisia koskevia tutkimuksia on hyvin vähän.

Tomer Einat ja Amela Einat julkaisivat artikkelin vuonna 2008, jonka aiheena oli oppimisvaikeudet ja rikollisuus. Tutkijat selvittivät kuinka monella prosentilla israelilaisista vangeista oli oppimisvaikeuksia ja/tai tarkkaavaisuuden ja ylivilkkauden häiriö (ADHD) sekä mikä näiden ja rikollisuuden suhde on toisiinsa. Tutkimuksessa oppimisvaikeuden katsotaan vaikuttavan siihen, kuinka yksilö omaksuu ja painaa muistiin tietoa, sekä kuinka yksilö saa palautettua ja ilmaistua opittua tietoa. ADHD on neurobiologinen häiriö ja ilmenee tarkkaamattomuutena tai ylivilkkaautena tai niiden kombinaationa. Tutkimuksessa vertailtiin koulusta putoamisen ja rikollisen toiminnan alkamisen ajankohtaa. Tutkimukseen osallistuneista vangeista 69,6 prosentilla ilmeni oppimisvaikeuksia ja 57 prosentilla oli diagnosoitu tai diagnosoitiin ADHD. Molempia, sekä oppimisvaikeuksia että ADHD esiintyi noin 30 prosentilla tutkittavista. Opinnäytetyömme kannalta mielenkiintoista on se, että tutkimustulosten valossa oppimisvaikeus on otettava huomioon riskitekijänä rikollisen toiminnan aloittamisen kannalta, koska näiden asioiden välillä on selkeä suhde toisiinsa. Tutkimukseen osallistuneista henkilöistä ne, joilla oli oppimisvaikeuksia putosivat koulusta nuorella iällä ja aloittivat myös rikollisen toiminnan nuorina. ADHD:n ja rikollisen toiminnan välillä ei todettu olevan merkittävää yhteyttä. (Einat – Einat 2008: 416–430.)

Toimintaterapia ei ole vankeinhoitoalalla kovin yleistä ja tämän näyttää toteen vuonna 2006 tehty kirjallisuuskatsaus nimeltään Occupational Therapy in Forensic psychiatry: a review of the literature and a call for united and international response. Kirjallisuuskatsauksen mukaan toimintaterapia vankilassa käsitetään samankaltaisena kuin toimintaterapia yleisesti psykiatristen asiakkaiden parissa ympäristön puitteita lukuun ottamatta. Toimintaterapiasta vankeinhoidossa on niukasti niin kirjallisuutta kuin tutkimustietoa ja suuri osa olemassa olevasta kirjallisuudesta ja tutkimustiedosta on vanhaa, jopa vanhentunutta. Kirjallisuuskatsauksen mukaan toimintaterapian rooli vankeinhoidossa painottuu arkipäivän taitoihin (daily living skills) ja yleensä toimintaterapian tavoitteena on saattaa asiakkaat takaisin yhteisön jäseneksi vankilasta vapautumisen jälkeen. Yleensä vankilassa tapahtuva toimintaterapia on ryhmämuotoista. Terapiainterventioita koskevia kuvauksia löytyi esimerkiksi Iso-

Britanniasta, Yhdysvalloista sekä Kanadasta. Tutkimusten ja muun kirjallisuuden mukaan kriminaalitaustainen asiakas on yleensä mies ja alhaisen motivaation sekä sairauksien vuoksi kyseisen asiakaskunnan kanssa työskenteleminen on haastavaa. Kirjallisuuskatsauksen tekijät jäivät kaipaamaan enemmän näyttöön perustuvaa tutkimustietoa toimintaterapian vaikuttavuudesta sekä mallien ja arviointimenetelmien toimivuudesta rikostaustaisten asiakkaiden kanssa työskenneltäessä. (O'Connell – Farnworth 2007: 184–190.)

Vuonna 1996 julkaistu artikkeli *The Other Side of the Coin: Growing Up With a Learning Disability* kertoo 25-vuotiaasta Dalesta, jolla on oppimisvaikeus. Lapsuudessa Dale on saanut toimintaterapiaa sensorisen integraation häiriöön. Artikkelin tarkoituksena oli kartoittaa pitkän ajan tuloksia aikuisesta, jolla on oppimisvaikeus ja joka on saanut terapiaa sensorisen integraation häiriöön lapsena. Artikkelin tiedonkeruu oli toteutettu haastatteluina, joihin Dale itse oli hyvin motivoitunut. Kotona tarjotut tukikeinot vahvistivat tutkimuksen mukaan Dalen elämässä ja koulussa pärjäämistä aistimusten käsittelyn häiriöstä ja oppimisvaikeuksista huolimatta. Vanhemmat muun muassa tukivat Dalen itsetuntoa ohjaamalla hänet toimintoihin joissa hänen oli mahdollista onnistua ja kehittyä. Dalen narratiivista nousi kolme merkittävää asiaa liittyen Dalen toimintaan ja mukautumiseen. Tuloksien mukaan sensoriset tarpeet ohjasivat Dalen toiminnan valintaa. Toiminnot, jotka sisälsivät aistiärsykeitä kanavoivat hänen ylivilkkauttaan rakentavalla tavalla. Toinen narratiivista noussut asia oli Dalen identiteetti, joka oli kehittynyt pitkälti toiminnan kautta. Vanhemmat muokkasivat toimintoja Dalelle sopiviksi ja Dale valitsi itselleen mielekkäimmät toiminnot. Kolmas esiin noussut asia oli se, että Dale oppi tunnistamaan toiminnot, jotka eivät olleet hänelle mahdollisia oppimisvaikeuksien vuoksi ja valitsi tämän vuoksi vaihtoehtoisia toimintoja. Nykyään Dale työskentelee hierojana oppimisvaikeuksista ja sensorisen integraation häiriöstä huolimatta. Työ tarjoaa Dalelle hänen tarvitsemiaan aistiärsykeitä. (Fanchiang 1996: 277–284.)

3 OPINNÄYTETYÖN TEOREETTINEN TAUSTA

Opinnäytetyömme teoriaperustana toimivat sensorisen integraation teoria sekä inhimillisen toiminnan malli. Inhimillisen toiminnan mallin mukaan yksilöön vaikuttavat tahto, tottumus ja suorituskky (Kielhofner 2008: 12). Sensorisen integraation teoria keskittyy yksilön suorituskkyyn. Teoriat tarkastelevat suorituskkyä eri perspektiiveistä ja tarjoavat yhdessä käytettyinä laajempaa ymmärrystä yksilön suorituskkyyn vaikuttavista tekijöistä.

3.1 Sensorinen integraatio

Sensorisella integraatiolla eli aistitiedon käsittelyllä tarkoitetaan aistitiedon jäsentämistä käyttöä varten. Aisteihin luetaan kehon ulkopuolisia impulsseja mittaavat näkö-, kuulo-, maku-, haju- sekä tuntoaistit. Tämän lisäksi kehon asennoista ja liikkeistä kertovat proprioseptiivinen (asento ja liike) sekä vestibulaarinen (painovoima, pään liike ja tasapaino) aisti. Edellä mainittujen lisäksi yksilö saa tietoa kehon sisäisistä tapahtumista viskeraalisen aistin avulla. (Ayres 2008: 29, 74–75.) Viskeraaliset aistiärsykkeet liittyvät verenpaineen, ruuansulatukseen, hengitykseen ja muuhun autonomisen hermoston toimintaan. Viskeraalisten aistien kautta aivot saavat tiedon muun muassa siitä, milloin keho tarvitsee nestettä tai ravintoa. (Ayres 2008: 81–82.)

Vestibulaarireseptoreita on kahdenlaisia ja ne sijaitsevat sisäkorvassa. Toiset näistä reseptoreista reagoivat painovoimaan ja toiset pään liikkeeseen. Yhdessä nämä reseptorit antavat tarkan tiedon siitä mikä on asentomme suhteessa painovoimaan ja liikummeko vai olemmeko paikallamme. Lisäksi reseptorit kertovat millä nopeudella ja mihin suuntaan liikumme. (Ayres 2008: 79–80.)

Proprioseptiivisiä reseptoreita on muun muassa lihaksissa, luiden luukalvoissa sekä nivelissä. Reseptorien avulla ihminen saa tietoa kehon asennosta ja liikkeistä. Heikko proprioseptiivisen aistijärjestelmän toiminta voi vaikuttaa liikkeisiin niin että niistä tulee hitaita ja kömpelöitä ja liikkuminen vaatii normaalia enemmän ponnisteluja. (Ayres 2008: 78–79.)

Sensorista integraatiota ei voida mitata suoraan aivotoiminnasta tai laboratoriokokeilla. Aivotoimintaa pyritään arvioimaan havainnoimalla arkipäiväisiä askareita tai mittaamalla suoriutumista standardoiduilla testeillä. Vain arviointiin koulutettu terapeutti voi havainnoida, onko henkilöllä sensorisen integraation häiriö. (Ayres 2008: 35.) Myös itsearviointimenetelmiä käytetään kartoittamaan viitteitä heikosta sensorisesta integraatiosta, näistä esimerkkinä Adolescent/Adult Sensory Profile (Brown – Dunn 2002).

Sensorisen integraation häiriötä arvioidaan olevan noin 5-15 prosentilla yhdysvaltalaisista lapsista. Häiriön syntyyn johtavista syistä tiedetään vähän. Muun muassa perintötekijöiden, ympäristömyrkkyjen tai geneettisten tekijöiden on arveltu voivan vaikuttaa yksin tai yhdessä heikon sensorisen integraation ilmenemiseen. Sikiön hermoston kehittymisen aikana aivot ovat erittäin herkät haitallisille vaikutuksille, jolloin ympäristövaikutukset tai kehitykselliset poikkeavuudet voivat haitata sensorisen integraation kehitystä. Lapsuuden puutteellisella ympäristöllä voi myös olla vaikutusta heikon sensorisen integraation kehittymiseen. Aistiärsykkeiden puutteessa lapsi ei pääse harjoittamaan tarvittavissa määrin sensorisia, motorisia tai älyllisiä toimintojaan. (Ayres 2008: 34, 91–92.)

Heikko sensorinen integraatio voi ilmetä muun muassa yliaktiivisuutena tai heikkona keskittymiskykynä. Käytösongelmat ovat myös usein näkyvä oire heikosta sensorisesta integraatiosta, sillä sosiaalisissa kontakteissa saattaa ilmetä vaikeuksia. Heikosta sensorisesta integraatiosta johtuen yksilön voi olla vaikea ajatella toisten ihmisten tarpeita, mikä aiheuttaa herkästi konfliktitilanteita. Vestibulaaristen ja proprioseptisten aistien heikko integraatio voi näkyä yleisenä heikkoutena ja jaksamattomuutena taistella painovoimaa vastaan. Tästä syystä istuminen paikallaan tai suorassa voi olla hyvin vaikeaa. (Ayres 2008: 94–96.)

Kuten jo johdannossa totesimme, sensorinen integraatio eli aistimusten käsittely on otettu huomioon vain lasten kuntoutuksessa. Sensorinen integraatio on kuitenkin ilmiö, joka tulisi ottaa huomioon kaikkien ikäluokkien parissa. (Brown – Dunn 2002: 13.) Haastattelujen tuloksia käsitellessämme teimme johtopäätöksiä erityisellä

varovaisuudella. Tämä sen vuoksi, että emme ole saaneet koulutusta sensorisen integraation arviointiin ja sensorisen integraation häiriön toteamiseen. Haluamme tuoda esille sen, että haastattelujen tulokset ovat viitteellisiä ja erottaa tulokset sensorisen integraation häiriön diagnosoinnista.

3.2 Inhimillisen toiminnan malli

Toimintaterapian kirjallisuudessa monet mallit ja teoriat on kehitetty vastaamaan kysymyksiin ja tukemaan terapiainterventiota tietynlaisen toimintakyvyn vajavuutta ajatellen. Inhimillisen toiminnan malli on kehitetty käytettäväksi kaikilla asiakasryhmillä, myös sellaisilla, joilla ei ole ongelmia toiminnallisessa suoriutumisessa. (Kielhofner 2009: 149.)

Inhimillisen toiminnan mallin mukaan yksilön ajatellaan rakentuvan kolmesta toisiinsa vaikuttavasta osasta: *tahdosta* (volition), *tottumuksesta* (habituation) ja *suorituskyvystä* (performance capacity) (Kielhofner 2008: 12). *Tahto* rakentuu yksilön henkilökohtaisesta vaikuttamisesta, arvoista ja mielenkiinnonkohteista (Kielhofner 2008: 13). Tahto vaikuttaa siihen kuinka yksilö suhtautuu ympäristönsä tarjoamiin mahdollisuuksiin tai ympäristön asettamiin vaatimuksiin. Näin ollen tahto vaikuttaa henkilökohtaisen vaikuttamisen, arvojen ja mielenkiinnon kohteiden kautta siihen mitä yksilö milloinkin päättää tehdä ja kuinka hän kokee toiminnan. (Kielhofner 2009: 150.)

Henkilökohtainen vaikuttaminen rakentuu siitä mitä yksilön on mahdollista tehdä sekä siitä mitä yksilön tekemisillä voidaan saavuttaa. Yksilön käsitys omista kyvyistään kattaa fyysisten kykyjen lisäksi myös älylliset ja sosiaaliset kyvyt. Yksilön tehokkuus kertoo siitä, kuinka hyvin yksilö voi kykyjensä avulla saavuttaa toivottuja tuloksia. (Kielhofner 2008: 35.) Henkilökohtainen vaikuttaminen vaikuttaa vahvasti yksilön motivaatioon. Mikäli yksilö kokee olevansa kykenevä ja tehokas, pyrkii hän aktiivisemmin parantamaan toimintaansa niin, että hän saavuttaa paremmin haluamansa tuloksen. Jos yksilö puolestaan tuntee itsensä kyvyttömäksi ja tehottomaksi, pyrkii hän suoriutumaan toiminnoista vähällä, eikä jaksaa jatkaa toimintaa saavuttaakseen parhaimman mahdollisen tuloksen. (Kielhofner 2008: 36.)

Yksilön arvot ovat yksilön käsityksiä siitä mikä on oikein ja tärkeää. Arvot ovat kulttuurisidonnaisia, sillä eri kulttuureissa asioiden tärkeysjärjestys, käyttäytymistavat ja toivottavat saavutukset elämässä vaihtelevat. Arvot vaikuttavat yksilön omanarvontuntoon ja ohjaavat täten sitä, mihin toimintoihin yksilö osallistuu ja sitoutuu. (Kielhofner 2008: 39.)

Mielenkiinnon kohteet tarjoavat yksilölle joko nautinnollisia tai mielekkäitä toimintoja. Mielekkäät toiminnot voivat olla yksinkertaisuudessaan päivittäisiä tapoja, jotka liittyvät esimerkiksi kodin hoitamiseen tai itsestä huolehtimiseen. Mielenkiinnon kohteet ovatkin osittain nivoutuneet jokapäiväiseen elämään rutiineiden kautta. Toisessa ääripäässään mielenkiinnon kohteet tarjoavat yksilölle intensiivistä mielihyvää, esimerkiksi yksilön toimiessa rakkaimman harrastuksensa parissa. (Kielhofner 2008: 42–44.)

Tottumus on prosessi, jossa yksilön toiminta järjestäytyy toimintamalleiksi ja rutiineiksi. Tottumukseen vaikuttavat tavat ja roolit. Tämän vuoksi suurin osa päivittäisiin toimintoihin liittyvistä rutiineista tapahtuvat automaattisesti ja ennalta arvattavasti. (Kielhofner 2009: 151.) Tavat ja roolit vaikuttavat yksilön tottumukseen yhdessä ajallisen, fyysisen ja sosiaalisen ympäristön kanssa. (Kielhofner 2008: 52.) Tottumus ohjaa yksilön elämän tahtia ja tapoja fyysisessä, sosiaalisessa ja ajallisessa ympäristössä. Jokapäiväisessä elämässä tottumuksella on älyllistä kapasiteettia vapauttava vaikutus: rutiinitoimintoja tehdessä yksilön on mahdollista suorittaa samanaikaisesti älyllisiä tehtäviä. Esimerkiksi henkilön ajaessa autoa voi hän samalla kerrata päivän ohjelmaa tai keskustella kanssamatkustajan kanssa. (Kielhofner 2004: 150.) Ympäristön muuttumattomuus mahdollistaa toiminnan suorittamisen vähemmällä kognitiivisella kapasiteetilla. (Kielhofner 2008: 52.)

Yksilöllä on automaattisia tapoja reagoida ja toimia tutuissa ympäristöissä tai tilanteissa. Tavat vaikuttavat yksilön toimintaan kolmella tavalla: rutiinitoimintojen suorittamiseen, ajankäyttöön, sekä siihen kuinka toiminnoista suoriutuu. Yksilön tavat suoriutua tietyssä ympäristössä ja tietyssä toiminnossa mahdollistavat useamman asian suorittamisen samanaikaisesti. (Kielhofner 2008: 53–56.)

Roolit vaikuttavat yksilön rutiineihin. Roolit sisältävät odotuksia muun muassa yksilön käyttäytymisestä, pukeutumisesta tai toiminnasta. Roolien rakentumiseen vaikuttaa se, mitä odotuksia yhteiskunnalla on roolin suhteen sekä se, kuinka yksilö itse tulkitsee roolin. Roolin luonteeseen vaikuttaa vahvasti myös se, millaisessa suhteessa roolissa yksilö on muihin ihmisiin. (Kielhofner 2008: 59–61.)

Suorituskyky rakentuu objektiivisista fyysisistä ja psyykkisistä tekijöistä ja niitä vastaavista subjektiivisista kokemuksista (Kielhofner 2008: 19–20). Yksilön suorituskykyyn vaikuttavat lukemattomat asiat, muun muassa lihakset, hermosto, psyyke ja kognitiiviset toiminnot kuten muisti. Inhimillisen toiminnan malli keskittyy kuitenkin yksilön kokemukseen toiminnasta, jolloin esimerkiksi hermostoon liittyvissä suorituskyvyn haasteissa tulisi inhimillisen toiminnan mallin rinnalle ottaa käyttöön malli tai teoria, joka tarjoaa syvempää tietoutta asiakkaan problematiikasta. (Kielhofner 2009: 152.)

Yksilön toiminta tapahtuu yleensä hyvinkin erilaisissa ympäristöissä yhdenkin päivän aikana. Näin ollen yksilön toimintaan vaikuttavat eri asiat erilaisissa toimintaympäristöissä. (Kielhofner 2008: 86.) Fyysiset tilat, esineet, muut ihmiset, odotukset ja mahdollisuudet vaikuttavat kaikki ihmisen toimintaan. Lisäksi toimintaan vaikuttavat taloudellinen tilanne ja kulttuuri. Yksilö voi valita muokkaavansa ympäristöä tarpeidensa mukaiseksi, tai valita sellaisen toimintaympäristön, joka mahdollistaa mielenkiintojen ja arvojen mukaisen toiminnan. (Kielhofner 2009: 152.)

3.3 Oppimisvaikeus

Oppiminen ymmärretään tapahtumana, joka on yksilön ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen tulos. Oppimistapahtuman aikana oppija kerää järjestäytynyttä tietoa pitkäaikaiseen muistivarastoonsa, mikä vaikuttaa oppijan oman toiminnan suunnitteluun sekä itse suoritukseen. Oppiminen on siis ympäristöstä tulevan tiedon organisointia. (Kivi 1995: 14–16.)

Jotta yksilö kykenisi oppimiseen, tulee hänellä olla käytössään jäsentyneitä havainto-, ajattelu- ja toimintamalleja, joiden avulla hän pystyy ottamaan vastaan tietoa ja oppia. Yksilön tulee myös kyetä pitkäaikaiseen ja keskittyneeseen ajatteluun, jotta hän voisi luoda ympäristöstä jäsentyneen kuvan. Yksilön oppimisvalmiuksiin vaikuttavat perintötekijät sekä aiemmat myönteiset tai kielteiset kokemukset. Positiivinen oppimistapahtuma parantaa oppijan kognitiivista prosessointia. (Kivi 1995: 14–16.) Oppimiseen vaikuttavat vireystila, asenne, synnynnäinen temperamentti, ympäristö, henkilökemiat ja monet muut asiat (Haapasalo: 2009: 7–10).

Oppimisvaikeuksien ilmenemismuodot voivat vaihdella iän ja oppimishaasteiden mukaan ja niitä voi esiintyä monesta eri syystä. Kehityksellisillä oppimisvaikeuksilla tarkoitetaan erityisvaikeuksia, jotka ilmenevät lukemisen, kirjoittamisen tai matematiikan taitojen ongelmina. Näiden ohella kehityksellisiin oppimisvaikeuksiin voi liittyä haasteita myös kuulemisen, puhumisen ja muistamisen osa-alueilla. (Haapasalo – Korkeamäki 2009: 10–18.)

Käytännössä oppimisvaikeus voi ilmetä lukemisen hitautena ja ääneen lukemisen välttelemisenä, rivien hyppimisenä paperilla, tekstin tuottamisen hankaluutena, kirjoitusvirheinä ja matemaattisina vaikeuksina. Oppimisvaikeuksiin liittyy myös vieraiden kielten opiskelun vaikeutta, oikean ja vasemman sekoittumista, muisti- ja keskittymisvaikeuksia sekä vaikeuksia pysyä aikataulussa. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2009.) Kehitykselliset oppimisvaikeudet eivät johdu tyhmyydestä, vaan erilaisesta aivojen toiminnasta, jonka taustalla on useita eri geenejä. Tällaisia oppimisvaikeuksia voi esiintyä koko yksilön elämän ajan. (Haapasalo – Korkeamäki 2009: 10–18.)

Kehityksellisten oppimisvaikeuksien kirjosta voidaan erottaa kaksi erityistä ryhmää. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat ne, joiden oppimisvaikeudet tai niistä johtuvat haitat jatkuvat erityisopetuksesta huolimatta kohtuullisen suurina myös aikuisiässä. Tämän ryhmän kohdalla erot muihin samanikäisiin pikemminkin kasvavat kuin pienenevät iän myötä. Toisen ryhmän osalla selkeän oppimisvaikeuden ohella puhutaan joko osin tai kokonaan kompensoituneesta oppimisvaikeudesta; teknisestä haitasta, joka ei ole este menestymiseen opiskelussa tai työelämässä. (Haapasalo – Korkeamäki 2009: 19).

Oppimisvaikeus tunnistetaan myös ICD-10 tautiluokituksessa, jossa siitä käytetään termiä oppimiskyvyn häiriöt (F81). ICD-10 tautiluokituksessa oppimiskyvyn häiriöt sisältävät lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeudet, laskemiskyvyn häiriöt sekä monimuotoiset oppimiskyvyn häiriöt. (Stakes 1995: 235.)

Oppimisvaikeuksien varhainen tunnistaminen on hyvin tärkeää, koska oppimisvaikeudet vaikuttavat yksilön kiinnostukseen ja motivaatioon negatiivisesti. Henkilö jolla on oppimisvaikeuksia alkaa helposti vältellä oppimistilanteita ja epäonnistumisen kokemukset alentavat hänen itsetuntoaan. Oppimisvaikeudet saattavat synnyttää myös ahdistavia tunteita, kuten pelkoa, vihaa, syyllisyyttä, häpeää ja epätoivoa. Aikuisella oppimisvaikeudet ovat yleensä jäävuoren huippu, sillä oppimisvaikeudet alkavat ajan mittaan hautautua käytösongelmien ja tunne-elämän ongelmien alle. (Kontiola 2008: 8–10.) Oppimisvaikeuksiin voi liittyä myös sosiaalisen kanssakäymisen vaikeuksia (Strandén 1998: 12–15.)

Lasten ja aikuisten oppimisvaikeudet voidaan erottaa toisistaan lähinnä toimintaympäristöjen osalta. Aikuisten toimintaympäristöt mahdollistavat oppimisvaikeuksien huomioon ottamisen eri tavalla kuin lasten peruskouluympäristö. Siinä missä lapsilta vaaditaan pitkäaikaista rauhallista istumista luokkahuoneessa, voi esimerkiksi huonosta keskittymiskyvystä kärsivä aikuinen käydä työpaikalla täyttämässä kahvikuppinsa ja jaloittelemassa silloin kuin siltä tuntuu. Aikuisten työ- ja opiskeluympäristöt ovat siis moninaisempia ja parhaimmillaan mahdollistavat erilaisia toiminta- ja oppimismalleja. (Keltinkangas-Järvinen 2009.)

3.4 Taustateorioiden ja käsitteiden yhteensopivuus

Sensorisen integraation häiriö ei ole oppimisvaikeutta, mutta sensorisen integraation häiriö voi johtaa oppimisvaikeuteen. Sensorinen integraatio voi vaikuttaa auditiivis-kielellisiin ja visuo-spatiaalisiin taitoihin, tai taitoihin käsitellä ja sarjoittaa tietoa. (Kranowitz 2003: 37.) Näin ollen sensorisen integraation ja oppimisvaikeuksien välillä voi tietyissä tapauksissa olla yhteys. Sekä oppimisvaikeudet että aistimusten käsittely vaikuttavat koko yksilön suorituskykyyn. Omien aistimusten tunnistaminen ja niiden käsittelyn ymmärtäminen ovat askel kohti parempaa toimintakykyä. Oman toiminnan

ymmärtäminen vahvistaa yksilön kyvykkyyden tunnetta itsestään ja mahdollistaa näin useampiin toimintoihin osallistumisen. (Kielhofner 2008: 35–36.)

Inhimillisen toiminnan mallin mukaan yksilö koostuu kolmesta toisiinsa vaikuttavasta osa-alueesta. Otettaessa yksilö kokonaisvaltaisesti huomioon, on huomioitava yksilön tahto, tottumus ja suorituskkyky. (Kielhofner 2008: 12.) Suorituskyvyn osa-alueella olemme pyrkineet avaamaan sensorisen integraation teorian sekä inhimillisen toiminnan mallin avulla. Tahdon ja tottumuksen tarkasteluun olemme saaneet tukea inhimillisen toiminnan mallista.

Inhimillisen toiminnan malli on alunperin suunniteltu käytettäväksi muiden toimintaterapian mallien kanssa. Kielhofnerin mukaan erityisesti yhteensopivia malleja ovat muun muassa biomekaaninen malli, sensorisen integraation teoria sekä motorisen kontrollin malli. Näiden mallien käyttäminen yhdessä antaa monipuolisen mahdollisuuden kohdata asiakkaan tarpeet. (Kielhofner 2008: 4.) Opinnäytetyössämme pyrimme ymmärtämään asiakkaan toimintaa laajemmassa kontekstissa kuin sensorisen integraation teoria mahdollistaa. Kokonaisvaltaisen kuvan yksilön toiminnasta koimme saavuttavamme käyttämällä yhdessä inhimillisen toiminnan mallia ja sensorisen integraation teoriaa.

Inhimillisen toiminnan mallissa tunnistetaan tarve muiden teorioiden ja mallien käyttöön huomioitaessa yksilön suorituskkykyä. Muista malleista on mahdollista saada tukea fyysisten ja psyykkisten voimavarojen vaikutuksesta suorituskkykyyn. Inhimillisen toiminnan malli keskittyy yksilön omaan kokemukseen toiminnasta tai toimimattomuudesta. Inhimillisen toiminnan malli korostaa sitä, että terapeutin tulisi ottaa huomioon myös se, miten yksilö kokee toiminnan rajoitusten kanssa. (Kielhofner 2009: 152.)

Toimiva sensorinen integraatio on olennainen osa onnistuneessa oppimistapahtumassa. Oppiminen on vaikeaa, ellei mahdotonta, jos ei voi toimia vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Oppimistapahtumassa ihminen saa tietoa kaikkien aistikanavien kautta. Aistikanavien kautta tulleiden aistitietojen yhdistyminen mahdollistaa

aivokuoressa abstraktin ja järkipäisen ajattelun sekä tiedollisen ja älyllisen oppimisen. Vestibulaariset, taktiiset ja proprioseptiiviset aistimukset antavat merkityksen näkö- ja kuulohavainnoille. Näkeminen puolestaan auttaa kuullun ymmärtämisessä ja kuuleminen auttaa näköaistimusten ymmärtämisessä. Oppiminen on sitä helpompaa, mitä paremmin eri aistijärjestelmät toimivat yhdessä. (Ayres 2008: 11.)

Lukeminen, kirjoittaminen ja laskeminen vaativat tehokasta sensorista integraatiota. Tästä syystä heikko sensorinen integraatio saattaa myötävaikuttaa oppimisvaikeuksien syntyyn. Vaikka heikko sensorinen integraatio ei suoranaisesti vaikuttaisikaan negatiivisesti oppimiseen, voi se vaikeuttaa koulunkäyntiä ja opiskelua ilmenemällä ei-toivottuna käytöksenä. Henkilön, jolla on sensorisen integraation häiriö on usein vaikea järjestellä asioita, sillä aivojen on vaikea käsitellä aistimuksia tarkoituksenmukaisesti. Muun muassa kokonaisuuden muodostavien tehtäväsarjojen läpivieminen voi olla mahdotonta, jos yksilö ei pysty hahmottamaan koko prosessia. (Ayres 2008: 96–98.)

4 LAADULLINEN TAPAUSTUTKIMUS

Opinnäytetyömme on laadullinen tapaustutkimus. Ominaista tapaustutkimukselle on se, että sen avulla pyritään selvittämään jotakin, mikä ei ole aiemmin tiedossa ja kaipaa lisäselvitystä. Tapaustutkimuksessa on tärkeää erottaa tapaus tutkimuksen kohteesta. Tutkimuksen kohde on asia, jota tapaus ilmentää. (Laine – Bamberg – Jokinen 2007: 10.) Opinnäytetyössämme tapaus on haastateltava henkilö ja tutkimuksen kohde on aistimusten käsittely.

Opinnäytetyössämme pyrimme kartoittamaan haastateltavien aistimusten käsittelyä kyselylomakkeen avulla. Laadullisen tutkimuksen periaatteiden mukaisesti tehdyssä opinnäytetyössä ei tavoitella yleistettävyyttä vaan tutkimusaineisto toimii apuvälineenä asian tai ilmiön ymmärtämisessä tai tulkinnan muodostamisessa. Asian tai ilmiön ymmärtämiseen riittää näin ollen pienempi aineisto kuin kvantitatiiviseen tutkimukseen mikäli tutkimusaineistolla saadaan kattava kuvaus tutkimusongelmasta. (Vilka 2005: 126.) Työn laajuuden vuoksi haastateltavia opinnäytetyöhömme valikoitui kolme. Kolme informanttia tarjoaa mielestämme monipuolisemman kuvan kartoitettavasta ilmiöstä kuin yksi haastateltava.

4.1 Aineiston keruumenetelmät

Ennen aineiston keräämistä päätimme opinnäytetyömme tavoitteiden mukaiset valintakriteerit, joiden avulla tutkimusaineisto kerättiin tutkimusongelmaan soveltuvien periaatteiden mukaisesti (Vilka 2005: 114–129). Valitsimme haastateltavat opinnäytetyöhömmen siten, että haastattelun tuloksista olisi mahdollisimman suuri hyöty sekä haastateltaville että yhteistyöprojektille. Koska resurssimme olivat rajalliset, toimitimme Oppiva-hankkeen projektityöntekijöille listan (LIITE 1) jonka avulla he arvioivat karkeasti etukäteen, josko joillakin projektin asiakkaista olisi oppimisvaikeuksien taustalla viitteitä sensorisen integraation häiriöön. Tällä tavalla pystyimme tarjoamaan haastateltaville tietoa sensorisen integraation häiriöstä oman osaamisemme pohjalta ja lisäämään haastateltavien omaa ymmärrystään omasta toiminnastaan. Oppiva-hankkeelle saatoimme tarjota suurimman hyödyn tehdessämme mahdollisia sensorisen integraation häiriöön liittyviä kuntoutussuosituksia hankkeen asiakkaille. Asiakkaiden tavoitettavuus vaikutti asiakkaiden valikoitumiseen. Näin ollen haastatteluihin valikoitumiseen vaikutti myös asiakkaan oma motivaatio osallistua hankkeen toimintaan.

Tarkoituksenamme oli alunperin käyttää haastattelutilanteissa pohjana Winnie Dunnin ja Catana E. Brownin kehittämää Adolescent/Adult Sensory Profile -arviointimenetelmää (Brown – Dunn 2002). Kyseistä arviointimenetelmää voidaan käyttää ilman sensorisen integraation arviointiin ja terapiaan vaadittavaa koulutusta. Pitkään jatkuneen sähköpostien vaihdon jälkeen emme kuitenkaan saaneet arviointimenetelmän kustannusyhtiöltä lupaa käyttää arviointimenetelmän kyselylomaketta vapaasti suomennettuna opinnäytetyömme aineistonkeruuvälineenä.

Loimme oman kyselylomakkeen (LIITE 2), jonka taustateorian toimii inhimillisen toiminnan malli ja sensorisen integraation teoria. Jaoimme kyselylomakkeen sensorisen integraation osalta viiteen eri osa-alueeseen, joita ovat näkö, kuulo, maku ja haju, tunto sekä tasapaino ja liike (Ayres 2008: 74–81). Tasapainon ja liikkeen osa-alueella tarkoitamme vestibulaarista sekä proprioseptiivistä aistijärjestelmää, jotka toimivat yhdessä tasapainon ja liikkeen koordinoinnissa. Kysyimme haastateltavilta jokaiseen

osa-alueeseen liittyen kahdeksan kysymystä, jotka koskivat haastateltavan reagointia erilaisiin arkipäiväisiin tilanteisiin. Halusimme tietoa siitä, millä aistimusten osa-alueilla haastateltavillamme mahdollisesti voisi olla viitteitä sensorisen integraation häiriöön. Tämän lisäksi halusimme tarkennettua tietoa siitä, onko haastateltava aistimuksiin heikosti reagoiva (low registration), aistimushakuinen (sensation seeking), aistimuksiin herkästi reagoiva (sensory sensitivity) vai aistimuksia välttelevä (sensation avoiding) (Brown – Dunn 2002: 7–12). Haastattelujen tuloksia ja päätelmiä käsittelevässä luvussa (luku 5) olemme koonneet informanttien tulokset havainnollistaviin taulukoihin.

Kyselylomakkeessa jokaista aistia kuvaavia väittämiä on kahdeksan. Kaksi ensimmäistä väittämää kartoittavat mahdollista heikkoa reagointia aistimuksiin ja kaksi seuraavaa kysymystä mahdollista aistimushakuisuutta. Väittämät numero viisi ja kuusi kartoittavat mahdollista yliherkkää reagointia aistimuksiin ja kaksi viimeistä väittämää aistimusten välttelemistä.

Laadullisessa tutkimuksessa tulisi haastattelukysymyksissä välttää kysymyksiä, joihin haastateltava voi vastata kyllä tai ei. Parempia ovat kuvailemaan rohkaisevat kysymysmuodot ja vastausvaihtoehdot. (Vilkkä 2005: 105.) Haastateltava vastasi väittämiin jollakin seuraavista vaihtoehdoista: tuskin koskaan, harvoin, joskus, usein ja melkein aina. Vastausvaihtoehdot ovat järjestysasteikollisia, jolloin vastausvaihtoehto kertoo vain sen missä vastaus on muihin vastausvaihtoehtoihin nähden. Järjestysasteikossa vastausvaihtoehtojen väliset välit eivät ole saman pituiset. (Metsämuuronen 2006: 59.) Kannustimme haastateltavia myös kuvaamaan väittämiin liittyviä kokemuksiaan sanallisesti, jos se vain suinkin oli mahdollista.

Inhimillisen toiminnan mallin avulla muodostimme kyselylomakkeen ensimmäiselle sivulle avoimia kysymyksiä. Avoimilla kysymyksillä pyrimme kartoittamaan haastateltavan elämään vaikuttavia asioita. Mielestämme oli tärkeää kysyä haastateltavalta mielenkiinnon kohteista, arvoista ja henkilökohtaisesta vaikuttamista. Inhimillisen toiminnan mallin avulla muodostetut kysymykset mahdollistivat kuntoutussuunnitelmien laatimisen haastattelujen jälkeen. Inhimillisen toiminnan mallin

avulla saimme asiakkaista kokonaisvaltaisemman käsityksen, kuin jos olisimme tarkastelleet heidän toimintaansa ainoastaan sensorisen integraation teoria pohjalta.

Inhimillisen toiminnan mallin mukaan yksilön toimintaan vaikuttavat eri asiat erilaisissa toimintaympäristöissä (Kielhofner 2008: 86). Tiedossamme oli, että oppimisvaikeudet ovat kuuluneet haastateltavien elämään. Tämän vuoksi halusimme tietoa siitä kuinka oppimisvaikeus on muokannut yksilön käsitystä omasta suorituskyvystään ja mitkä asiat ovat vaikuttaneet haasteltavan toimintaan kun toimintaympäristönä on ollut koulu. Näin ollen keräsimme kolmen kysymyksen avulla tietoa myös haastateltavien koulukokemuksista.

Kysymykset ja niiden järjestely oli tarkoin määritelty. Tämän kaltainen strukturoitu lomakehaastattelu sopi opinnäytetyön tarpeisiin hyvin, sillä tutkimusongelmamme ei ollut laaja ja tavoitteenamme oli kerätä hyvin rajattua, yhtä ongelmaa koskevaa tietoa. (Vilkkä 2005: 101.) Tutkimusongelmamme oli tarkasti määritelty keräämään tietoa siitä, onko kriminaalitaustaisilla henkilöillä, joilla on oppimisvaikeuksia viitteitä sensorisen integraation häiriöön. Tuloksilla emme pyrkineet yleistettävyyteen vaan asian syvempään ymmärtämiseen.

Kyselylomake olisi ollut täytettävissä myös itsenäisesti, mutta koimme haastattelun luontevammaksi aineistonkeruumenetelmäksi, koska haastateltavillamme on oppimisvaikeuksia. Haastateltaville olikin tärkeää, ettei heidän tarvinnut itse kirjoittaa vastauksiaan. Haastattelutilanne antoi meille myös mahdollisuuden tarkentaa väittämiä ja lisätä haastateltavan ymmärrystä sekä haastattelun luotettavuutta (Tuomi ja Sarajärvi 2009: 73). Annoimme haastateltaville luettavaksi oman version kyselylomakkeesta, jotta heidän olisi helpompi seurata haastattelun kulkua. Pidimme tärkeänä sitä, että kysymysinformatio saavuttaisi haastateltavan mahdollisimman monen aistin kautta. Vastausvaihtoehdot tulostimme erilliselle paperille suurella fonttikoolla. Valmistuimme kysymysten auki selittämiseen haastattelutilanteissa siten, että jokaiselle haastateltavalle annettiin samanlaisia ohjeita kysymyksiin vastaamiseen. Haastatteluiden jälkeen kokosimme spontaanisti nousseet havainnot haastattelutilanteesta ja haastateltavasta.

Käsittelimme haastatteluaineiston luottamuksellisesti ja informanttien henkilötietoja paljastamatta.

4.2 Aineiston analyysimenetelmät

Opinnäytetyömme lomakehaastattelu koostui kahdesta osiosta. Inhimillisen toiminnan mallin ohjaamat kysymykset olivat avoimia kysymyksiä. Sensoriseen integraatioon liittyviä asioita kartoitimme väittämillä, joihin oli viisi vastausvaihtoehtoa. Käyttämällä kahta teoriaa pyrimme saamaan mahdollisimman kattavan kuvan haastateltavien suorituskyvystä ja sen vaikutuksesta toiminnalliseen suoriutumiseen.

Analysoimme sensorisen integraation teoriaan ja inhimillisen toiminnan malliin perustuvat kysymykset deduktiivisen teoriaohjaavan analyysitavan mukaisesti. Tässä analyysitavassa teoria toimii apuna analyysin etenemisessä. Analyysista voidaan tunnistaa teorian vaikutus, mutta analyysitapa ei ole teoriaa testaava. Teoria tukee analyysia paremminkin uusia ajatuksia avaavana ja ohjaavana elementtinä. (Tuomi ja Sarajärvi 2009: 96–97.)

Analysoimme haastattelun tulokset haastateltavakohtaisesti. Inhimillisen toiminnan malli antoi meille laajan kuvan yksilöön vaikuttavista tekijöistä, jolloin kuntoutussuositusten laatiminen mahdollistui. Halusimme lähestyä yksilöä kokonaisvaltaisesti, johon inhimillisen toiminnan malli antoi meille raamit. Inhimillisen toiminnan mallin mukaan tahto, tottumus, suorituskkyky sekä ympäristön olosuhteet vaikuttavat yhdessä toiminnalliseen suoriutumiseen. Yhdessä nämä tekijät luovat perustan sille mistä ajatukset, tunteet ja käyttäytyminen kumpuavat. (Kielhofner 2004: 151.)

Ennen aineistonkeruun aloittamista sovimme kategoriat joihin sensoriseen integraatioon perustuvat vastaukset aineistosta jaotellaan. Kategoriat muotoutuivat sensorisen integraation teorian mukaan. Lisäksi inhimillisen toiminnan mallin avulla saimme laajempaa tietoa yksilöstä, sensorisen integraation keskittyessä yksilön suorituskkykyyn. Teorialähtöinen analyysi yhdistetään usein deduktiiviseen päättelyyn. Päättelyn

logiikkana deduktiivinen tarkoittaa päättelyä yleisestä yksittäiseen. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 95, 98.) Taustaoletuksena meillä on ollut käsitys kriminaalitaustaisten aikuisten oppimisvaikeuksien yhteydestä sensoriseen integraatioon. Opinnäytetyössämme pyrimme tarkentamaan käsitystämme yksittäisten henkilöiden kohdalla.

Strukturoidulla lomakehaastattelua voi käyttää laadullisessa tutkimuksessa siten, että haastattelun vastaukset voidaan jakaa laadullisiin luokkiin (Tuomi ja Sarajärvi 2009: 74–75). Haastatteluaineistoamme ei voitu suoraan jakaa laadullisiin luokkiin, vaan vastaukset vaativat analysoimista ennen luokittelua. Analysoinnin jälkeen kykenimme luokittelemaan vastaajat laadullisiin luokkiin (esimerkiksi ”haastateltavalla on mahdollisesti viitteitä aistimushakuisuuteen näköinformaation yhteydessä”). Luokittelun apuna käytimme aistiärsyksiin reagoimisen neljää eri kategoriaa: heikko aistimukseen reagointi, aistimushakuisuus, yliherkkä reagointi aistimukseen ja aistimuksien vältteleminen. (Brown – Dunn 2002: 9–10).

Selkeyden vuoksi pisteytimme aistimusten käsittelyä kartoittavat vastausvaihtoehdot siten, että ”tuskin koskaan” vastasi yhtä pistettä ja ”melkein aina” vastasi viittä pistettä. Järjestysasteikollisten muuttujien välinen väli ei aina ole saman pituinen, mutta selkeyden vuoksi vaihtoehdot on mielekästä kuvata numeroin. Numeroiden tarkoituksena on erotella ryhmät toisistaan ja kertoa, että ”tuskin koskaan” on harvemmin kuin ”harvoin”. (Metsämuuronen 2006: 59.) Pisteyttämisen ansioista pystyimme kokoamaan tulokset taulukkomuotoon, jonka toivomme helpottavan monikategoristen tulosten ymmärtämistä. Taulukointi helpottaa näkemään eri kategorioiden väliset suhteet.

Kyselylomakkeessa jokaiseen aistiin liittyviä väittämiä oli kahdeksan. Väittämät 1-2 kuvasivat heikkoa reagointia aistimukseen ja väittämät 3-4 kuvasivat aistimushakuisuutta. Yliherkkää reagointia aistimukseen kartoitimme väittämillä 5-6 ja aistimuksien välttelemistä väittämillä 7-8. Jokaista kategoriaa kuvaavaa väittämää oli kaksi. Annettuamme vastausvaihtoehdoille pistearvot, laskimme pistearvojen keskiarvot jokaiselle kategorialle. Koska pisteyttämisen tuloksena vastausvaihtoehto ”joskus” sai pistearvokseen kolme pistettä, voitiin arvioida mahdollisia viitteitä olevan esimerkiksi

heikkoon aistimukseen reagoitiin mikäli keskiarvo ylitti 3,5 pistettä. Samassa kategoriassa vielä heikompaan aistimukseen reagoitiin arvelimme esiintyvän, mikäli pisteiden keskiarvo oli 4,5 tai suurempi. Samalla tavoin keskiarvot, jotka olivat alle 2,5 pistettä saivat merkityksen. Mikäli keskiarvo oli alle 2,5 pistettä kategoriassa heikko aistimukseen reagoiti, voitiin sanoa, että haastateltavalla ei mahdollisesti ollut viitteitä heikkoon aistimukseen reagoitiin. Jos pisteiden keskiarvo oli 1,5 tai sitä pienempi, arvioimme haastateltavalla olevan edellistä vähemmän viitteitä heikkoon aistimukseen reagoitiin.

Taulukoinnissa käytimme tulosten kuvaamisessa plus- (+) ja miinus- (-) merkkejä, plusmerkin kuvatessa pisteiden keskiarvoa sen ollessa yli 3,5 pistettä ja miinusmerkin kuvatessa pisteiden keskiarvoa niiden ollessa alle 2,5 pistettä. Kaksi plusmerkkiä (++) kuvastavat tapausta, jolloin pisteiden keskiarvo on 4,5 tai enemmän. Kaksi miinusmerkkiä (--) puolestaan kuvaa tapausta jolloin pisteiden keskiarvo on 1,5 tai vähemmän. Tuloksista muodostetut taulukot esittelemme haastattelujen tulokset ja päätelmät -luvussa.

5 HAASTATTELUJEN TULOKSET JA PÄÄTELMÄT

Ei voida sanoa, että yksilön sensorinen integraatio toimii tai ei toimi, sillä sensorinen integraatio ei koskaan voi olla täydellistä tai täysin puuttuvaa. Toisilla sensorinen integraatio on erityisen hyvää, joillakin keskinkertaista ja toisilla heikkoa, mutta kenenkään aivot eivät jäsennä aistimuksia täydellisesti. Ainoastaan sensorisen integraation häiriön arviointiin koulutettu terapeutti voi luotettavasti todeta sensorisen integraation häiriön. (Ayres 2008: 34–35.) Tästä syystä voimme tässä yhteydessä vain arvioida onko haastateltavilla mahdollisesti viitteitä heikosti toimivaan sensoriseen integraatioon eli aistimusten käsittelyn häiriöön. Täydellisen diagnoosin tekemiseen ei riitä ainoastaan kyselylomakkeen avulla kerätyt tiedot, vaan sensorisen integraation teoriaan ja arviointiin koulutettu toimintaterapeuttiakin käyttää arvioinneissaan tukena asiakkaan käyttäytymisen kliinistä havaitsemista (Sensorisen integraation terapian yhdistys ry 2009). Viitteiden lisäksi toivomme tulosten lisäävän haastateltavien itseymmärrystä aistimusten käsittelyyn liittyen.

Pyysimme haastateltavia vastamaan väittämiin vaihtoehtojilla tuskin koskaan, harvoin, joskus, usein ja melkein aina. Pyrimme esittelemään haastattelun tulokset näiden vaihtoehtojen mukaisesti. Tulosten lisäksi analysoimme vastaukset ja otimme kantaa mahdolliseen aistimusten käsittelyn häiriöön. Kaikkien haastateltavien nimet on muutettu, jotta heidän henkilöllisyytensä ei paljastuisi. Halusimme kuitenkin kutsua haastateltavia nimillä numeroiden sijaan koska nimien käyttö lisää opinnäytetyön lukemisen sujuvuutta.

Aistimushakuisuus ja aistimuksien vältteleminen saattavat nousta vastauksista merkittävästi esiin muistakin syistä kuin aistimusten käsittelyn häiriöstä johtuen. Esimerkiksi keskittymisvaikeudet ja ADHD voivat vaikuttaa yksilön käyttäytymiseen tehden siitä aistihakuista. Omissa päätelmissämme olemme perustelleet mahdolliset viitteet sensorisen integraation häiriöön sillä, että asiakkaalla täytyy ilmetä viitteitä heikkoon tai yliherkkään aistimuksiin reagointiin, jota sensorisen integraation häiriö saattaa aiheuttaa. (Kranowitz 2003: 34–35.) Halusimme kysyä kysymyksiä aistimushakuisuuteen ja aistimuksien välttelemiseen liittyen, koska niihin liittyvät

vastaukset saattavat osaltaan tukea tai olla tukematta tulkintaa mahdollisesta sensorisen integraation häiriöstä.

5.1 Juuso

Juuso on 20-vuotias mies. Hän kertoi olevansa työtön, eikä hän opiskele. Juusolla ei ole harrastuksia eikä hän osannut nimetä erityisesti mitään mielenkiinnonkohteita. Hänellä ei ole vuorokausirytmiiä. Juuso kertoi nukkuvansa silloin kun nukuttaa ja heräävänsä kun herää. Herääminen riippuu siitä, onko Juusolla sovittuna jotain menoja. Juusoa huolestuttavat tällä hetkellä asunto- ja rahatilanne.

TAULUKKO 1. Juuson haastattelun tulokset.

Juuso	NÄKÖ	KUULO	MAKU JA HAJU	TUNTO	TASAPAINO JA LIIKE
HEIKKO REAGINTI AISTIMUKSIIN					+
AISTIMUSHAKUISUUS		+	+	+	+
YLIHERKKÄ REAGINTI AISTIMUKSIIN					-
AISTIMUKSIEN VÄLTTELEMINEN	++	-		+	-

Juuson kohdalla on viitteitä **heikkoon aistimuksiin reagointiin** ainoastaan tasapainoon ja liikkeeseen liittyvällä osa-alueella (Taulukko 1). Hän kertoi usein kompastelevansa ja törmäilevänsä esineisiin ja olevansa usein epävarma tasapainostaan. Haastattelun tuloksista on huomattavissa viitteitä siihen, että Juuso ei saa riittävästi tietoa kehonsa liikkeistä proprioseptiivisen ja vestibulaarisen aistijärjestelmän kautta. Tämän vuoksi liikkeiden ja tasapainon hallinta saattaa olla Juuson kohdalla haastavaa. Proprioseptiivisen ja vestibulaarisen aistin heikko integraatio voi näkyä esimerkiksi yleisenä heikkoutena ja jaksamattomuutena. Tästä syystä esimerkiksi istuminen paikallaan voi olla vaikeaa. (Ayres 2008: 94–96.) Heikko vestibulaarisen ja proprioseptiivisen aistitiedon integraatio näkyi Juuson kohdalla myös

haastattelutilanteessa. Kun Juuso ei enää jaksanut suunnata tarkkaavuuttaan haastatteluun hän vaihtoi asentoaan liikuttamalla koko kehoaan ja siirtymällä istumaan tuolille kokonaan toisinpäin kuin oli aiemmin istunut.

Jos vestibulaarinen aistijärjestelmä ei toimi tarkoituksenmukaisesti yksilö ei hahmota omaa kehoaan ympäristöön nähden, sillä silmien ja vestibulaarisen aistin antama informaatio ei ole tasapainossa. Toimivalla vestibulaarisella aistijärjestelmällä on yhteys kouluoppimiseen. Mikäli vestibulaarinen aistijärjestelmä ei toimi riittävän hyvin, yksilön silmät ja pää eivät pysy tarpeeksi vakaina, jolloin lukemisesta tulee haastavaa. Esimerkkinä voimme kuvitella millaista itsellä on lukea liikkuvassa autossa, jolloin teksti heiluu. Mikäli silmien, niskan ja pään hallinnassa on puutteita, se voi tutkimuksien mukaan vaikuttaa lukemisen ongelmiin. (Ayres 2008: 115.)

Tulosten valossa voidaan arvioida, että Juuso on jonkin verran **aistimushakuinen** tasapainon ja liikkeen suhteen (Taulukko 1). Aistimushakuisuus tasapainon ja liikkeen alueella voi johtua samalla alueella esiintyvistä heikosta aistimuksiin reagoinnista; koska ärsykekyynnys on korkea, täytyy Juuson hakea keskimääräistä enemmän ärsykeitä saadakseen kokemuksen tasapainosta ja liikkeestä. Juuso saattaa hakea aistikokemuksia lisätäkseen asentotietoisuuttaan. Aistimushakuisuuteen löytyy viitteitä kaikilta osa-alueilta, lukuun ottamatta näköaistin aluetta. Aistimushakuisuuteen viittaa esimerkiksi se, että Juuso kertoi melkein aina osallistuvansa mielellään tapahtumiin joissa on musiikkia ja lisäävänsä usein mausteita ruokaansa.

Juuso ei tulosten mukaan ole **yliherkkä aistimuksille** minkään aistin osa-alueella (Taulukko 1). Voidaan kuitenkin sanoa, että aistimusten yliherkkyyttä kartoittavissa kysymyksissä Juuso vastasi harvoin olevansa herkkä aistimuksille tasapainoon ja liikkeeseen liittyvillä osa-alueilla. Tämä tarkoittaa sitä, että Juuso ei yleensä hämmenny tai häiriinny edellä mainituista aistiärsykkeistä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että Juuso kaipaisi enemmän ärsykeitä tai hänen olisi vaikea ylläpitää keskittymistä. (Brown – Dunn2002: 39.)

Juusolla oli viitteitä **aistimuksia välttelevään** käyttäytymiseen ainoastaan näköaistin osa-alueella (Taulukko 1). Näköaistimusten välttelemiseen viittaa se, että hän kertoo asioivansa pienissä kaupoissa melkein aina, sen vuoksi, että isoissa kaupoissa häntä ahdistaa liiallinen liike ympärillä. Työskennellessään Juuso kertoo minimoivansa visuaaliset häiriötekijät melkein aina esimerkiksi sulkemalla oven tai television. Väittämien perusteella Juusolla ei kuitenkaan ole näköaistin alueella viitteitä aistimusten käsittelyn häiriöön, koska hänellä ei ilmene tällä osa-alueella heikkoa eikä yliherkkää reagointia aistimuksiin.

Heikko aistimuksiin reagointi proprioseptiivisen ja vestibulaarisen aistin osa-alueella voi selittää näköaistin alueella esiintyvän aistimuksia välttelevän käyttäytymisen (Taulukko 1). Heikko vestibulaarisen aistitiedon jäsentäminen voi tutkimusten mukaan korreloida lukemisen vaikeuteen, sillä vestibulaarinen aisti auttaa katsetta pysymään kohteessa. Jos vestibulaarinen aisti toimii heikosti, voi aivoihin muodostuva kuva ympäristöstä olla sekava ja vaikeasti hahmotettavissa. (Ayres 2008: 115.)

Tuntoaistin osa-alueella Juusolla saattaa olla viitteitä lievään aistimuksia välttelevään käyttäytymiseen (Taulukko 1). Tuntoaistin osa-alueella Juuso vaikuttaa olevan tilannesidonnaisesti käyttäytyvä, sillä joissakin tilanteissa hän kertoi käyttäytyvänsä aistimushakuisesti, kun taas toisissa tilanteissa Juuso arvioi käyttäytymistään enemmänkin aistimuksia välttelevästi.

Juuso vastasi ”harvoin” tai ”tuskin koskaan” kysymyksiin jotka koskivat aistimusten välttelemistä liittyen tasapainon ja liikkeen sekä kuulon osa-alueilla (Taulukko 1). Tämä voi tarkoittaa sitä, että Juuso pyrkii olemaan osallistumatta toimintoihin, jotka vähentävät vestibulaarisia ja proprioseptiivisiä aistiärsykeitä. (Brown – Dunn 2002: 41–42.) Juuso saattaa esimerkiksi jättää osallistumatta toimintoihin, jotka vaativat pitkäaikaista paikallaan oloa, sillä pitkäaikainen paikallaan oleminen vähentää aistiärsykeitä. Tasapainoon ja liikkeeseen liittyvien aistiärsykkeiden vähyys saattaa aiheuttaa Juuson kohdalla alentavasti asentotietoisuuteen.

5.2 Teemu

Teemu on 31-vuotias mies. Hän kertoo tekevänsä kuntouttavaa työtä, joka sisältää saippuoiden ja löylyhajusteiden pakkaamista. Teemulla ei ole harrastuksia, mutta hän on aiemmin käynyt kuntosalilla ja mainitsee sen mielenkiinnon kohteekseen. Arkipäivisin Teemun vuorokausirytmää rytmittää työ, iltaisin hän kertoi katsovansa paljon elokuvia. Teemu ei osaa nimetä erityisiä huolenaiheitaan, vaikka kertoi niitä olevan useita.

TAULUKKO 2. Teemun haastattelun tulokset.

Teemu	NÄKÖ	KUULO	MAKU JA HAJU	TUNTO	TASAPAINO JA LIIKE
HEIKKO REAGINTI AISTIMUKSIIN					
AISTIMUSHAKUISUUS	-				+
YLIHERKKÄ REAGINTI AISTIMUKSIIN		-	--		+ +
AISTIMUKSIEN VÄLTTELEMINEN	+ +				--

Teemun vastausten perusteella hänellä ei ole viitteitä **heikkoon aistimuksiin reagointiin** millään osa-alueella. Tulosten valossa hän kuitenkin käyttäytyy **aistimushakuisesti** tasapainon ja liikkeen osa-alueella (Taulukko 2). Hän kertoi muun muassa pitävänsä melkein aina liikkumisesta, sekä liikkuvansa mielellään joskus epätasaisissa maastoissa.

Teemulla voidaan sanoa olevan mahdollisia viitteitä heikkoon aistimusten käsittelyyn tasapainon ja liikkeen osa-alueella, sillä väittämien perusteella hän **reagoi yliherkästi** kyseisiin **aistimuksiin** (Taulukko 2). Hän kertoi voivansa usein pahoin autossa ja pelkäävänsä korkeita paikkoja melkein aina. Tällaisessa tilanteessa ärsykkeiden tulva häiritsee mielekkäiden toimintojen suorittamista (Brown – Dunn 2002: 39). Teemu ei tulosten valossa kuitenkaan pyri käyttäytymisellään kompensoimaan yliherkkää

aistimuksiin reagointiaan, vaan ennemminkin hän käyttäytyy aistimushakuisesti kuten aiemmastakin kappaleesta ilmenee.

Maku- ja hajuaistien osa-alueella Teemu vastasi yliherkkää aistimuksiin reagointia koskeviin väittämiin vastausvaihtoehdoilla ”tuskin koskaan” tai ”harvoin”. Teemu ei siis vaikuta reagoivan yliherkästi aistimuksiin maku- tai hajuaistin osa-alueella, vaan vaikuttaisi siltä, ettei hän hämmenny tai häiriinny herkästi voimakkaista hajuista tai mauista (Taulukko 2). Voimakkaat maut tai hajut eivät haastattelun tulosten mukaan vaikuta Teemun tarkkaavuuden suuntaamiseen häiritsevästi. (Brown – Dunn 2002: 39.)

Teemulla on mahdollisesti viitteitä **aistimusten välttelemiseen** näköaistin osa-alueella (Taulukko 2). Näköaistimusten välttelemiseen viittaa se, että hän kertoi asioivansa pienissä kaupoissa melkein aina sen vuoksi, että isoissa kaupoissa häntä ahdistaa liiallinen liike ympärillä. Työskennellessään Teemu kertoi minimoivansa visuaaliset häiriötekijät usein esimerkiksi sulkemalla oven tai television.

Kysyttäessä aistimusten välttelemisestä tasapainon ja liikkeen osa-alueella Teemu vastasi väittämiin ”harvoin” tai ”tuskin koskaan” (Taulukko 2). Teemu kertoi tuskin koskaan välttelevänsä paikkoja, joissa joutuu käyttämään hissejä tai liukuportaita. Hän kertoi myös harvoin välttelevänsä toimintoja, joissa on kaatumisen riski. Tulosten mukaan Teemu ei pyri välttelemään toimintoja, jotka tuottavat vestibulaarisia ja proprioseptiivisiä aistiärsykeitä.

5.3 Daniel

Daniel on 25-vuotias mies. Hän ei käy töissä eikä opiskele. Daniel kertoo harrastuksikseen liikunnan monessa eri muodossa sekä kuorolaulun. Daniel on äidinkieleltään venäjänkielinen, mutta hän puhuu ja ymmärtää suomea hyvin. Joitakin sanoja Daniel tarkisti haastattelun aikana meiltä, jotta sai varmasti oikean käsityksen väittämästä. Arkipäivisin Daniel kertoo osallistuvansa erilaisiin projekteihin ja liikkuvansa paljon. Hän kertoi nukkuvansa melko vähän, sillä hänen on vaikea rauhoittaa mieltä ajatuksista. Daniel kertoi laajasti kysymyksiin liittyvistä asioista,

mutta kieltäytyi kertomasta mihin hän on elämässään tyytymätön. Daniel oli haastatelluista ainoa, joka otti haastattelijoihin haastattelun aikana katsekontaktin. Havainnointimme perusteella Daniel vaikuttaa positiivisesti ajattelevalta ja iloiselta ihmiseltä.

TAULUKKO 3. Danielin haastattelun tulokset

Daniel	NÄKÖ	KUULO	MAKU JA HAJU	TUNTO	TASAPAINO JA LIIKE
HEIKKO REAGINTI AISTIMUKSIIN	--		-		
AISTIMUSHAKUISUUS	+	+		--	+
YLIHERKKÄ REAGINTI AISTIMUKSIIN	--		--		--
AISTIMUKSIEN VÄLTTELEMINEN	--	-	-		-

Heikkoa aistimuksiin reagointia kartoittaviin kysymyksiin Daniel vastasi ”tuskin koskaan” tai ”harvoin” sekä näköaistin että maku- ja hajuaistien osa-alueilla. Heikkoon aistimuksiin reagointiin ei ole viitteitä ja Daniel ei kaipaa aistiärsyksiä kyseisiltä osa-alueilta. Tulokset viittaavat siihen, että Daniel ei kuitenkaan jätä huomioimatta ympäristöstä tulevia aistiärsyksiä näkö- tai maku- ja hajuaistin osa-alueilla (Taulukko 3).

Danielin kohdalla **aistimushakuisuuteen** löytyy viitteitä näön, kuulon sekä tasapainon ja liikkeen osa-alueilla (Taulukko 3). Daniel kertoi käyvänsä mielellään melkein aina paikoissa, joissa on värikästä ja kirkkaita valoja ja pitävänsä usein radiota päällä kotona. Daniel kertoi myös pitävänsä melkein aina liikkumisesta. Aistimushakuisuus tarkoittaa sitä, että henkilö pyrkii löytämään mahdollisuuksia tutustua ympäristöön spontaanisti ja sitoutua toimintoihin, jotka lisäävät aistiärsyksiä. Danielin kohdalla aistimushakuisuutta ei voida kuitenkaan selittää heikolla aistimuksiin reagoinnilla, joka johtuisi aistimusten käsittelyn häiriöstä (Taulukko 3).

Tuntoaistin osa-alueella Danielilla ei ollut viitteitä aistimushakuisuuteen, vaan päinvastoin Daniel ei sitoudu toimintoihin, joista voisi saada tuntoaistiin liittyviä aistikokemuksia (Brown – Dunn 2002: 37). Daniel kertoi tuskin koskaan pitävänsä kävelystä avojaloin tai siitä että häntä hierotaan. Daniel ei siis aktiivisesti välttele tuntoaistimuksia tuottavia toimintoja, mutta ei myöskään sitoudu niihin (Brown – Dunn 2002: 37).

Daniel **reagoi** tuskin koskaan tai harvoin **yliherkästi aistimuksiin**. Yliherkkää aistimuksiin reagointia koskeviin väittämiin hän vastasi ”tuskin koskaan” tai ”harvoin” näön, maun ja hajun sekä tasapainon ja liikkeen osa-alueilla (Taulukko 3). Daniel kertoi esimerkiksi tuskin koskaan turhautuvansa etsiessään tavaroita sotkuisesta huoneesta tai laatikosta. Hän kertoi olevansa tuskin koskaan herkkä hajuille tai tuoksuille ja harvoin pelkäävänsä korkeita paikkoja. Tämä saattaa tarkoittaa sitä, että kyseisten aistialueiden kohdalla Daniel ei hämmenny tai häiriinny ympäristöstä tulevista aistiärsykkeistä, mutta hän ei myöskään kaipaa niitä (Brown – Dunn 2002: 39).

Haastattelun tulosten mukaan Daniel **välttelee aistimuksia** tuskin koskaan tai harvoin kaikilla osa-alueilla tuntoaistia lukuunottamatta (Taulukko 3). Kertomansa mukaan Daniel ei minimoi visuaalisia ärsykeitä työskennellessään tai välttele toimintoja, joissa voisi kaatua helposti. Tämä kertoo siitä, että Daniel ei aktiivisesti osallistu toimintoihin, jotka vähentäisivät aistiärsykeitä. Tulosten valossa Danielilla on viitteitä myös aistimushakuisuuteen näön, kuulon sekä tasapainon ja liikkeen osa-alueilla. Danielin aistimushakuisuutta käsitelimme aiemmin tässä luvussa.

6 KUNTOUTUSSUOSITUKSET

Kuntoutussuositusten tarkoituksena on antaa suuntia ja ideoita haastateltujen kuntoutukseen. Kuntoutusmuotoja on monenlaisia, emmekä voi ottaa kantaa kuntoutuksen toteutukseen muulla kuin toimintaterapian alueella. Tuomme esiin asioita, joiden huomioiminen asiakkaan kuntoutuksessa voisi tukea kuntoutumisprosessia. Kuntoutussuosituksissa otamme huomioon myös oppimiseen vaikuttavat tekijät. Tällä tavoin toivomme antavamme Oppiva -hankkeelle ideoita, kuinka oppimisvaikeuksien kuntoutusta voisi tukea toimintaterapian näkökulmasta. Suosituksiamme ohjaa vahvasti työssämme käytetyt sensorisen integraation teoria ja inhimillisen toiminnan malli sekä opinnäytetyön haastatteluaineisto.

Tulemme käymään kuntoutussuositukset yksilöllisesti läpi haastateltujen kanssa. Mahdollisuuksien mukaan tilaisuuteen osallistuu myös Oppiva-hankkeen työntekijä, joka on hoitanut haastatellun henkilön asioita. Tällä tavoin toivomme tulosten jäävän elämään hankkeen toiminnassa informanttien kohdalla. Yksilötapaamisten tarkoituksena on myös lisätä informanttien ymmärrystä omasta toiminnasta ja aistimuksiin reagoinnista. Brownin ja Dunnin mukaan sensorisen integraation häiriön tunnistaminen ja ymmärtäminen mahdollistaa yksilön tehokkaamman toiminnan. Jos yksilö esimerkiksi reagoi yliherkästi aistimuksiin, voi hän muokata toimintaansa erilaiseksi ottaen huomioon sensorisen prosessointinsa. Yksilö voi toimintansa avulla vähentää aistiärsyksiä, jolloin toimiminen on mielekkäämpää. (Brown – Dunn 2002: 12.)

Inhimillisen toiminnan mallin mukaan yksilö koostuu tahdosta, tottumuksesta ja suorituskyvystä. Nämä osa-alueet ovat koko ajan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja vaikuttamalla yhteen osa-alueeseen voidaan saada muutosta tapahtumaan kaikilla osa-alueilla. (Kielhofner 2008: 12.) Oman toiminnan ymmärtämisellä on monisäikeisiä vaikutuksia yksilön elämään. Heikko aistimusten käsittely voi johtaa huonoon itsetuntoon jatkuvien epäonnistumisten myötä. (Kranowitz 2003: 34.) Aistimusten ja niiden käsittelyn ymmärtämisellä voidaan kohentaa yksilön käsitystä omasta kyvykkyydestään. Käsitys omasta kyvykkyydestä ja mahdollisuudesta onnistua puolestaan ohjaa yksilöä ylittämään rajojaan ja osallistumaan aina vain vaativampiin

toimintoihin. (Kielhofner 2008: 35–36.) Käsityksemme mukaan kokemus omasta kyvykkyydestä ja omien mielenkiintojen löytyminen voisi tukea kriminaalitaustaisten asiakkaiden sopeutumista takaisin yhteiskuntaan. Oman toiminnan ymmärtäminen on ensimmäinen askel parempaan toiminnallista suoriutumista. Subjektiiivinen kokemus toiminnasta muokkaa sitä miten yksilö toimii. Mikäli yksilöä tuetaan saamaan positiivisia kokemuksia toiminnasta, parantaa se hänen suorituskyykyään usein myös muilla toiminnan osa-alueilla. (Kielhofner 2008: 69.)

6.1 Juuso

Juuson kohdalla päätimme keskittyä kuntoutussuositusten tekemisessä tasapainon ja liikkeen osa-alueeseen. Hänellä ilmeni viitteitä poikkeavaan aistimuksiin reagointiin ainoastaan vestibulaarisen ja proprioseptiivisen aistin osa-alueilla. Otimme suosituksissamme huomioon myös näköaistin osa-alueella ilmenevän mahdollisen aistimuksia välttelevän käyttäytymisen. Näköaistimuksia välttelevä käyttäytyminen voi johtua heikosta vestibulaarisen aistin toiminnasta.

Juusolla vaikutti olevan viitteitä heikkoon aistimuksiin reagointiin tasapainon ja liikkeen aistimusten osa-alueella. Tästä syystä hänen saattaa olla vaikeaa ylläpitää tarkkaavaisuutta, jos hän ei saa tarvittavaa määrää aistiärsykeitä vestibulaarisen ja proprioseptiivisen aistikanavien kautta. Tällaisessa tapauksessa tulisi ottaa huomioon se, että toimintaympäristöt tarjoavat riittävästi aistiärsykeitä proprioseptiivisen ja vestibulaarisen aistien kautta. On tärkeää, että työskenneltäessä Juusolle mahdollistetaan liikkuminen sekä asentojen vaihtaminen. Tällä voidaan helpottaa hänen tarkkaavuuden ylläpitämistään suorituksen aikana. (Brown – Dunn 2002: 35.) Perinteinen luokkaoppiminen ei haastattelun tulosten valossa ole Juusolle paras mahdollinen oppimis- ja toimintaympäristö. Sopiva työ Juusolle saattaisi olla työ, joka sisältää liikkumista.

Mikäli näköaistimusten vältteleminen johtuu heikosti toimivista vestibulaarisesta aistijärjestelmästä, pitäisi Juuson kohdalla tarjota visuaalista informaatiota selkeästi jäseneltynä, hitaassa tahdissa ja vähän kerrallaan. Juuson työskennellessä tulee taukojen tärkeys ottaa huomioon, etenkin jos ympäristössä on paljon visuaalisia

ärsyksiä. Työskentelytilan valinnassa tulee huomioida visuaalisen liikkeen minimoiminen, esimerkiksi ikkunan vieressä työskentely ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista Juuson kohdalla. Jos mahdollista, tulisi huomioida, ettei muiden ihmisten liikkuminen häiritse hänen työskentelyään. Vähentääkseen visuaalisia aistiärsyksiä Juuson olisi suositeltavaa sulkea silmänsä toisinaan työskentelyn aikana. Liian kirkas valaistus voi häiritä Juuson työskentelyä. (Brown – Dunn 2002: 41.) Lukemisen apuna Juuson voisi käyttää esimerkiksi paperia tai viivainta rivien hyppimisen estämiseksi.

Koska Juuso kertoi olevansa harvoin yliherkkä aistimuksille tasapainon ja liikkeen osa-alueella, voisi monipuolisen liikkumisen lisääminen olla hänen kohdallaan hyödyllistä. Näin Juuso saisi lisää tarvitsemiaan vestibulaarisia ja proprioseptiivisiä aistiärsyksiä. Aistiärsyksien lisääminen tällä osa-alueella tukisi oman kehon hahmottamista suhteessa ympäristöön. (Brown – Dunn 2002: 40.)

Kuntoutusta tukevia seikkoja:

- mahdollisuus liikkumiseen ja asentojen vaihtamiseen työskentelyn aikana
- näköinformaation jäsentäminen
- työtila, jossa minimoidut näköärsykset: sopiva valaistus, ei liikettä
- työskentelyn tauottaminen, silmien sulkeminen sopivin väliajoin
- monipuolisen liikkumisen lisääminen
- lukemisen helpottaminen viivaimen tai paperin avulla

Juuson kohdalla tulee huomioida voimavarana kiinnostus liikuntaa kohtaan. Oma mielenkiinto liikkumiseen on erityisen tärkeää Juuson kohdalla, sillä juuri liikunnan avulla Juuson on mahdollista lisätä tarvitsemiaan proprioseptiseen ja vestibulaariseen aistijärjestelmään liittyviä aistiärsyksiä. Säännöllisen liikunnan aloittaminen voisi parhaimmassa tapauksessa tukea Juuson vuorokausirytmien muotoutumista. Mielestämme voimavarana voidaan nähdä myös se, että Juuso on jossain määrin aistimushakuinen ja utelias ympäristönsä suhteen eikä vetäydy omiin oloihinsa.

Mielenkiinnon kohteita kysyttäessä Juuso ei osannut nimetä yhtäkään asiaa. Kun kysyimme aistimusten käsittelyyn liittyen liikkumisesta ja urheilusta, ilmeni kuitenkin, että Juuso osallistuu kyseisiin toimintoihin mielellään. Juuson kohdalla voisikin olla hedelmällistä lähteä toimintaterapiainterventiossa kartoittamaan mielenkiinnon kohteita esimerkiksi Modified Interest Checklistin avulla. Kyseinen mielenkiintoja kartoittava itsearviointimenetelmä keskittyy vapaa-ajan aktiviteettien mielekkyyden kartoittamiseen. (Kielhorner 2008: 238.) Mielestämme olisi tärkeää, että Juuson elämään saataisiin toimintoja, jotka motivoisivat häntä ylläpitämään vuorokausi- ja viikkorytmiä. Edes yhden mielenkiinnonkohteen löytämisen kautta voitaisiin päästä alkuun prosessissa, jonka kautta päivittäiset tavat ja rutiinit muotoutuisivat. Toiminnallisuuden lisääntyminen yhdellä elämän osa-alueella vaikuttaa yleensä voimaannuttavasti myös muihin elämän osa-alueisiin.

Inhimillisen toiminnan mallissa puhutaan rooleista, jotka muodostavat henkilön identiteetin ja vaikuttavat siihen millaisena ihminen näkee itsensä. Roolit ja tavat yhdessä ohjaavat sitä, kuinka yksilö toimii ympäristössään. Erilaisia rooleja voivat olla esimerkiksi opiskelijan, työntekijän, vanhemman tai ystävän rooli (Kielhofner 2004: 150). Juuson kohdalla roolien kartoittaminen voisi tulla kysymykseen esimerkiksi The Role Checklistin avulla. Kyseinen itsearviointimenetelmä kartoittaa yksilön nykyisiä ja menneitä rooleja sekä niiden tärkeyttä yksilölle. (Kielhofner 2008: 258.) Roolien kartoittamisen kautta saataisiin kuva siitä millaisia toiminnallisia rooleja Juusolla on aikaisemmin ollut, millaisia rooleja hänellä on tällä hetkellä millaisia rooleja hän haluaisi elämässään olevan.

6.2 Teemu

Teemu vaikuttaa tulosten mukaan olevan aistimuksiin yliherkästi reagoiva tasapainon ja liikkeen osa-alueella. Keskityimme kuntoutussuosituksia tehdessämme tähän osa-alueeseen, sillä tämä vaikutti olevan Teemun kohdalla merkittävin aistimusten käsittelyn kannalta. Koska Teemulla oli viitteitä näköaistin osa-alueella aistimusten välttelmiseen, otimme sen huomioon kuntoutussuosituksissa. Mielestämme tämä saattaa olla merkityksellinen huomio oppimisvaikeuksien kuntoutuksessa, koska

lukeminen ja kirjoittaminen vaativat toimivaa visuaalista, vestibulaarista ja proprioseptiivista prosessointia.

Sensorisen integraation toimiessa heikosti voi yksilöllä esiintyä aistimuksiin reagoinnin yliherkkyyttä, mutta samalla myös aistimushakuisuutta. Nämä kaksi vastakkaista käyttäytymis- ja reagointimallia voivat esiintyä samalla henkilöllä toiminta- tai tilannesidonnaisesti. Tällaisilla ihmisillä sensorisen integraation tehokkuus voi vaihdella päivän mittaan. (Kranowitz 2003: 72.) Tuloksien valossa Teemulla saattaa olla edellä kuvatun kaltaista vaihtelevuutta tasapainon ja liikkeen osa-alueen aistimusten käsittelyssä.

Yliherkästi tasapainoon ja liikkeeseen reagoivan henkilön kannalta on tärkeää vähentää kyseisiä aistiärsyksiä keskittymistä vaativissa toiminnoissa. Tasapainoon ja liikkeeseen liittyvien aistiärsykkeiden vähentäminen tukee yksilön tarkkaavaisuuden suuntaamista sekä keskittymistä. Tämän vuoksi Teemun työskentelyä tukevat paikallaan oleminen ja rauhallisuus, toimintojen toistaminen, toiminnan tuttuus sekä toiminnan johdonmukaisuus. (Brown – Dunn 2002: 39.)

Henkilöt, jotka ovat aistimuksiin yliherkästi reagoivia vestibulaarisen ja proprioseptiivisen aistin osa-alueella saattavat tuntea olonsa epämukavaksi jos heidän päänsä ei ole suorassa painovoimaan nähden (Brown – Dunn 2002: 40). Teemun olisi hyvä ottaa tämä huomioon päivittäisissä toiminnoissa, esimerkiksi käydessään kuntosalilla, sillä pään pystyasento tukee hänen mielekästä toimintaansa.

Tulosten valossa Teemu käyttäytyy yliherkästi aistimuksiin reagoinnista huolimatta hieman aistimushakuisesti tasapainon ja liikkeen osa-alueella. Tämän vuoksi Teemu hyötyy tilanteesta riippuen liikkumisesta ja asennon vaihdosta tarkkaavaisuuden ylläpitämisen tukemiseksi. Teemu kertoi keskittymisensä olleen hankalaa koulussa ja aistimushakuisuus tasapainon ja liikkeen alueella voisi osin selittää keskittymisen vaikeuden. Aistimushakuisuuden vuoksi liikunnallinen harrastus voisi tukea Teemun päivittäisiä toimintoja, tarjoamalla Teemulle hänen kaipaamansa vestibulaariset ja proprioseptiiviset aistiärsykkeet.

Haastattelun tulosten perusteella Teemu pyrkii välttelemään visuaalisia aistiärsyksiä. Tällä ei vaikuta olevan yhteyttä aistimusten käsittelyn häiriöön, vaan visuaalisten aistimusten vältteleminen voi johtua monesta asiasta. Teemu saattaisi kuitenkin hyötyä visuaalisesti rauhallisesta työskentely- ja toimintaympäristöstä. Myös sopiva valaistus olisi hyvä huomioida, sillä liian kirkas valaistus voi häiritä Teemun tarkkaavaisuuden ylläpitoa. (Brown – Dunn 2002: 41.)

Kuntoutusta tukevia seikkoja:

- työskentely paikallaan ja rauhallisesti
- valaistuksen huomioiminen
- toimintojen toistaminen, tuttuus ja johdonmukaisuus
- pään pystyasento
- liikunnallinen harrastus

Teemun kohdalla on nähtävissä huomattavana voimavarana hänen tämän hetkinen työpaikkansa. Työssä käyminen jäsentää Teemun elämää luoden vuorokausi- ja viikkorytmin. Kuntouttava pakkaustyö sisältää toistoa ja Teemu saa työskennellä paikallaan istuen. Lisäksi Teemu ei häiriinny voimakkaista hajuista ympärillään, jolloin saippuoiden ja löylyhajusteiden pakkaaminen ei vaikeuta työhön keskittymistä.

Teemu kertoi mielenkiinnon kohteekseen kuntosalilla käymisen. Kuntosalilla käyminen voisi olla hänen kohdallaan hyödyllistä, sillä kuntosalilta Teemu saisi tarvitsemiaan tasapaino- ja liikeaistimuksia. Teemu mainitsi olevansa hyvä erityisesti salibandyssä ja joukkuepelaaminen voisi tarjota hänelle sosiaalisia kontakteja, joita Teemun kertomuksen mukaan hänen elämästään puuttuu. Teemu sanoi, että ihmissuhteet ovat yksi tärkeimmistä asioista hänen elämässään.

Kuten Juuson kohdalla, voisi Teemukin hyötyä The Role Checklistin tekemisestä. Itsearviointin avulla päästäisiin tarkastelemaan Teemun aiempien ja nykyisten sosiaalisten roolien suhdetta toisiinsa. The Role Checklistin avulla Teemun olisi helpompi ilmaista, millaisia sosiaalisia suhteita hän kaipaisi ja tarvitsisi elämäänsä.

6.3 Daniel

Danielilla ei ole viitteitä heikkoon eikä yliherkkään aistimuksiin reagoimiseen millään aistimusten osa-alueilla. Tämän vuoksi keskityimme kuntoutussuositusten tekemisessä osa-alueisiin, jotka käsittelivät aistimushakuista ja aistimuksia välttelevää käyttäytymistä.

Daniel on todella aktiivinen, hän harrastaa paljon niin liikunnallisesti kuin sosiaalisestikin. Aistimushakuisuutta on havaittavissa näön, kuulon sekä tasapainon ja liikkeen osa-alueella. Tämän vuoksi Danielin keskittymistä kognitiivisiin tehtäviin voisi tukea tarjoamalla hänelle aistiärsyksiä näön, kuulon sekä tasapainon ja liikkeen osa-alueilla ennen toimintaa tai toiminnan aikana (Brown – Dunn 2002: 37). Käytännössä tämän voisi toteuttaa harrastamalla liikuntaa ennen keskittymistä vaativaa suoriutumista, tai kuuntelemalla esimerkiksi mp3-soitinta toiminnan aikana. Opiskelu tilassa, jossa on muita ihmisiä tarjoaa näkö- ja kuuloärsyksiä, joita Daniel hakee ympäristöstään. Näin ollen Daniel voisi keskittyä omaan toimintaansa, muiden tuottaessa ympäristöön hänelle tärkeät näkö- ja kuuloaistiärsykkeet.

Daniel vastasi ”harvoin” tai ”tuskin koskaan” kysymyksiin jotka kartoittivat aistimuksia välttelevää käyttäytymistä. Tällaiset ihmiset eivät yleensä sitoudu toimintoihin, jotka vähentävät aistiärsyksiä. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että Danielia tuettaisiin osallistumaan toimintoihin jotka tarjoavat vähän tai vähentävät aistiärsyksiä. Tällaisia toimintoja voisivat olla esimerkiksi rentoutuminen ja meditoiminen. Taukojen pitäminen, valaistuksen vähentäminen ja päivittäinen ajan viettäminen hiljaisuudessa sekä paikassa missä on vähän visuaalisia ärsyksiä voisivat olla hyödyllisiä Danielin kohdalla. (Brown – Dunn 2002: 42.) Tällaisten toimintojen tukeminen voisi parhaimmassa tapauksessa auttaa Danielia tottumaan vähäisiin aistiärsyksiin ja vähentämään aistimushakuista käyttäytymistä.

Daniel kertoi nukkumisensa olevan vähäistä lukuisten mielteiden vuoksi. Erilaiset rentoutumiskeinot ennen nukkumaanmenoa voisivat rauhoittaa mieltä ja osaltaan tukea tottumista vähäisiin aistiärsyksiin.

Kuntoutusta tukevia seikkoja:

- liikkuminen ennen keskittymistä vaativaa suoritusta
- näkö- ja kuuloärsykkeet auttavat tarkkaavaisuuden ylläpitoa
- musiikin kuunteleminen työskentelyn lomassa
- rentoutuminen, meditoiminen
- tietoinen totuttelu vähäisiin aistiärsykkeisiin

Danielilla on havaittavissa aistimushakuisuutta näön, kuulon sekä tasapainon ja liikkeen osa-alueilla. Danielin kohdalla aistimushakuisuus voidaan nähdä myös voimavarana, sillä aistimushakuisuus ohjaa vahvasti hänen vuorokausi- ja viikkorytmiään sekä elämän valintojaan. Siitä huolimatta, että Daniel ei ole töissä eikä opiskele hän elää aktiivista elämää. Daniel on löytänyt itselleen alan, jota hän haluaa opiskella. Liikunnanohjaajan opinnot sopivat Danielille tulosten valossa erinomaisesti, sillä liikunnanohjaajan työ tarjoaa paljon aistiärsykeitä. Lisäksi Daniel kertoi olevansa motivoitunut opintoihin.

7 YHTEENVETO JA POHDINTA

Opinnäytetyössämme pyrimme selvittämään ensimmäisten joukossa kriminaalitaustaisten henkilöiden oppimisvaikeuksien yhteyttä sensorisen integraation häiriöön. Mielestämme opinnäytetyön aihe oli haastava, sillä löysimme niukasti aiheeseen liittyvää tutkimustietoa ja kirjallisuutta. Aiheen haasteellisuus sai meidät tarttumaan aiheeseen innostuneesti, eikä suinkaan vähentänyt motivaatiotamme opinnäytetyötä kohtaan.

7.1 Yhteenveto

Opinnäytetyötämme ohjasivat kaksi kysymystä: löytyykö sensorisen integraation häiriöön viitteitä kriminaalitaustaisilta asiakkailta, joilla on oppimisvaikeus, sekä millaisia suosituksia voimme antaa Oppiva-hankkeen asiakkaiden kuntoutuspoluille. Olemme vastanneet opinnäytetyötämme ohjanneisiin kahteen kysymykseen aiemmissa

luvuissa (luvut 5 ja 6). Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää mitä annettavaa toimintaterapialla on oppimisvaikeuksisten kriminaalitaustaisten asiakkaiden kuntoutuksessa sensorinen integraatio -viitekehyksen puitteissa. Tulosten ja teorioiden valossa koemme, että toimintaterapiasta olisi hyötyä kyseisen asiakasryhmän kuntoutuksessa kun otetaan huomioon aistimusten käsittely.

Se, millaisesta terapiainterventiosta informantit hyötyisivät, vaihtelee yksilöllisesti ja vaatisi lisää arviointikertoja. Toimintaterapian asiantuntijuudella voidaan katsoa olevan annettavaa kriminaalitaustaisten asiakkaiden oppimisvaikeuksien kuntoutuksessa. Myös omien mielenkiintojen ja voimavarojen löytäminen ja niiden käyttäminen elämänhallinnan tukemisessa olisi huomattava vahvuus toimintaterapiainterventiassa. Joissakin tapauksissa kyseessä olevan asiakasryhmän elämänhallintaa tukisi päivittäisten rutiinien löytyminen ja vuorokausirytmien jäsentyminen. (Kielhofner 2008: 45, 56.)

Jokaisen haastateltavan kohdalla jatkotutkimukset muillakin kuntoutuksen aloilla olisivat tarpeellisia. Työssämme esitellyt käyttäytymistavat voivat johtua myös muusta kuin heikosta aistimusten käsittelystä. Esimerkiksi aistimushakuisuus voi johtua tarkkaavaisuus- tai ylivilkkauden häiriöistä, tunne-elämän ongelmista, stressistä tai muista ulkoisista tekijöistä. (Kranowitz 2003: 32–34, 72.) Jotta ongelman ytimeen todella päästäisiin, tulisi käyttäytymisen syy selvittää moniammatillisessa yhteistyössä parhaimman mahdollisen tuloksen saavuttamiseksi.

Käymme haastattelujen tulokset läpi haastateltavien ja hankkeen työntekijöiden kanssa opinnäytetyömme palauttamisen jälkeen. Opinnäytetyömme palauttamisen jälkeen meillä on aikaa paneutua palautekeskusteluihin ja sopia keskusteluaikoja. Olisi ollut hedelmällistä saada opinnäytetyöhöemme haastatteluiden tuloksiin liittyvää palautetta haastatelluilta henkilöiltä, sillä voihan olla että palautekeskustelut synnyttävät uusia oivalluksia ja ideoita kuntoutussuosituksiin. Palautekeskustelujen tärkein anti lienee kuitenkin siinä, että opinnäytetyömme tulokset jäävät elämään haastateltujen henkilöiden arkipäivään ja Oppiva-hankkeen toimintaan.

7.2 Luotettavuus

Tulosten yleistettävyyden nousee usein kysymykseksi tapaustutkimusta tehtäessä (Leino 2007: 214). Opinnäytetyössämme emme kuitenkaan pyrkineet yleistettävyyteen vaan kolmen haastateltavan aistimusten käsittelemisen ymmärtämiseen. Tapaustutkimuksen analyysistä saattaa kuitenkin nousta esiin yleisesti tärkeitä teemoja tai uusia katsontakantoja (Leino 2007: 214). Opinnäytetyömme nosti esiin kolmen haastateltavan oppimisvaikeudet ja niiden mahdollisen yhteyden sensorisen integraation häiriöön. Toivomme työn esittäneen haastateltavien tilanteen monipuolisesti ja kattavasti. Haluamme kuitenkin painottaa, että työssämme oli informantteja vain kolme, jolloin sattuman mahdollisuus on otettava huomioon. Tulosten luotettavuuteen vaikuttavia asioita on monia, esimerkiksi haastatteluympäristö tai haastateltavan vireystila saattoivat vaikuttaa tuloksien sattumanvaraisuuteen. Teemun kohdalla saimme hanketyöntekijän kautta tietää, että Teemulla oli ollut kiire pois haastattelutilanteesta. Kiire saattoi vaikuttaa haastattelun tuloksiin, mutta on mahdotonta sanoa millä tavalla.

Kyselylomakkeen validiteettia ja reliabiliteettia ei ole tutkittu, sillä loimme sen itse opinnäytetyötämme varten. Jotta voitaisiin puhua lomakkeen olevan luotettava, tulisi sitä tutkia huomattavasti suuremmalla otoksella. Testasimme kyselylomakkeen ymmärrettävyyttä ja johdonmukaisuutta ystäviemme avustuksella. Kyselylomake pohjasi kuitenkin vankasti taustateoriaan, joka on hyvin tutkittu ja laajasti käytössä.

Pyrimme järjestämään haastattelutilanteet siten, että tilanne oli jokaiselle haastateltavalle mahdollisimman samanlainen. Haastattelun alussa kerroimme haastateltaville opinnäytetyömme tarkoituksesta, sensorisesta integraatiosta ja haastattelun sisällöstä. Valmistauduimme etukäteen kysymysten auki selittämiseen siten, että jokaiselle haastateltavalle kysymyksiä tarkennettiin yhtenevällä tavalla. Tällä pyrimme siihen, että jokainen haastateltava ymmärsi kysymykset ja väittämät samalla tavalla.

7.3 Pohdinta

Opinnäytetyöprosessin aikana olemme pyrkineet löytämään vastauksen siihen, voiko sensorisen integraation häiriöstä parantua. Kaikki kirjallisuus käsittelee kuitenkin sensorisen integraation terapiaa vain lasten kannalta. Mitä nuorempana sensorisen integraation terapia aloitetaan, sitä paremmin sillä voidaan estää kehityksen viivästymistä ja häiriintymistä. Lapsilla aivotoiminta ei ole vielä vakiintunutta ja aivot muokkautuvat koko ajan, jolloin muutokseen on vielä mahdollista vaikuttaa. (Kranowitz 2003: 49-50.) Kaikkien lasten ei ole mahdollista päästä terapiaan, jossa sensorinen integraatio otettaisiin huomioon. Tämän vuoksi joillakin henkilöillä sensorisen integraation ongelmat jatkuvat aikuisikään asti. Joissakin tapauksissa henkilö ei itse tiedosta, että hänellä on sensorisen integraation häiriö, vaan pyrkii selittämään poikkeavaa käyttäytymistään jollain muulla asialla.

Aikuisilla aivot ovat jo pitkälle muokkautuneet ja niiden toimintaan on vaikeampaa vaikuttaa. Ei ole tiedossa miten aikuisen aivot muokkaantuvat tai aivosolut uusiutuvat. Myöskään sensorisen integraation terapiaa ei ole kehitetty ajatellen aikuisten tarpeita, eikä tutkimustietoa terapian vaikuttavuudesta ole olemassa. Mielestämme yksilön ymmärryksen lisääminen omien aistijärjestelmien toiminnasta mahdollistaa kokonaisvaltaisemman toiminnan elämässä. Ymmärryksen myötä voidaan löytää keinoja muokata ympäristöä tai toimintoja yksilölle tarkoituksenmukaisemmaksi. Tässä asiassa toimintaterapialla olisi annettavaa kriminaalitaustaisten oppimisvaikeuksisten henkilöiden kuntoutuksessa. Aikuisten aistitiedon käsittelyn tutkimustiedon lisäksi jäimme kaipaamaan suomenkielistä arviointimenetelmää sensorisen integraation häiriön viitteiden kartoittamiseksi.

Opinnäytetyömme on tapaustutkimus, jossa pyrittiin esittelemään kolmen kriminaalitaustaisen oppimisvaikeuksista kärsivän henkilön elämäntilanne. Mielestämme mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi kvantitatiivinen tutkimus sensorisen integraation häiriön ilmenemisestä kyseisen asiakasryhmän keskuudessa. Jos sensorisen integraation häiriön ilmenemistä kartoitettaisiin ja mikäli tuloksista ilmenisi merkittävää esiintymistä kyseisissä asiakasryhmässä, saisi toimintaterapian asiantuntijuus

aivan uuden merkityksen kriminaalitaustaisten henkilöiden kuntoutuksessa. Opinnäytetyöprosessin aikana pohdimme muun muassa voisiko aistimushakuisuudella ja päihteiden käytöllä olla yhteyttä toistensa kanssa. Mikäli asioiden välisestä yhteydestä saataisiin positiivista tutkimustietoa, voisi toimintaterapialla annettavaa laajemmin myös päihdekuntoutuksessa. Toimintaterapialla olisi annettavaa kriminaalitaustaisten asiakkaiden kuntoutuksessa muutenkin kuin sensorisen integraation teorian puitteissa. Mielestämme kyseisen asiakasryhmän kohdalla toimintaterapia voisi keskittyä esimerkiksi voimavarojen ja mielenkiinnonkohteiden löytämiseen ja niiden käyttämiseen yhteiskuntaan palaamisen tukena.

LÄHTEET

- Ala-Kauhaluoma, Mika – Laurila, Heidi – Haapasalo, Seija 2008: Oppimisvaikeudet tukipalvelun haasteena. Lukineuvola-hankkeen arviointitutkimus. Helsinki: Kuntoutussäätiö.
- Ayres, A. Jean 2008: Aistimusten aallokossa: Sensorisen integraation häiriö ja terapia. Juva: PS-kustannus.
- Brown, Catana E. – Dunn, Winnie 2002: Adolescent/Adult Sensory Profile. User's manual. San Antonio: Psychological Corporation.
- Einat, Tomer – Einat, Amela 2008: Learning Disabilities and Delinquency. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology 52 (4). 416–431.
- Fanchiang, Shan-Pin C. 1996: The Other Side of the Coin: Growing Up With a Learning Disability. The American Journal of Occupational Therapy 50 (4). 271–285.
- Haapasalo, Seija 2009: Erilaista oppijuutta vai oppimisvaikeuksia. Teoksessa Koskinen, Karoliina – Hautaluoma, Marja (toim.) 2009: Valmennuksessa erilainen oppija. Välineitä työ- ja yksilövalmennukseen. Tampere: Valtakunnallinen työpajayhdistys. 4–5.
- Haapasalo, Seija – Korkeamäki, Johanna 2009: Kuntoutuspalveluita aikuisten oppimisvaikeuksiin. Opi oppimaan -hankkeen väliraportti. Helsinki: Kuntoutussäätiö.
- Husu, Milja 2009: Mitä on lukivaikeus ja mitäs sitten tehdään? Luento. Laulaen, liikkuen, kulkien, kuullen, näkemällä, tekemällä... - oman oppimisen oivalluksia. Erilaisen oppimisen keskus. Erilaisten oppijoiden liitto ja Helsingin seudun erilaiset oppijat. Helsinki. 7.10.2009.
- Hämäläinen, Riitta – Liias, Suvi – Taarna, Varpu – Valkama, Airi (toim.) 2007: Erilaisen oppijan käsikirja -Luvuista lakeihin, kuntoutuksista keinoihin-. Helsinki: Erilaisten oppijoiden liitto ry.
- Keltinkangas-Järvinen, Liisa 2009: Synnynnäiset temperamenttierot ja aikuinen oppija. Luento. Laulaen, liikkuen, kulkien, kuullen, näkemällä, tekemällä... - oman oppimisen oivalluksia. Erilaisen oppimisen keskus. Helsinki. 7.10.2009.
- Kielhofner, Gary 2004: Conceptual Foundations of Occupational Therapy. 3. painos. Philadelphia: F. A. Davis.

- Kielhofner, Gary 2008: Model of Human Occupation. Theory and application. 4. painos. Lippincott: Williams & Wilkins.
- Kielhofner, Gary 2009: Conceptual Foundations of Occupational Therapy. 4. painos. Philadelphia: F. A. Davis Company.
- Kivi, Taru 1995: Oppimisen ytimessä. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.
- Kontiola, Päivi 2008: Itsetunto ja itsetuntemuus. Teoksessa Hintikka, Anna-Maija – Husu, Milja – Kontiola, Päivi – Valkama, Airi 2008: Lukiryhmän ohjaajanopas. Rikosseuraamusalan käsikirjoja 1/2008. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto. 7–10.
- Korkeamäki, Johanna 2008: Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa. Jyväskylän yliopisto. Verkkodokumentti. Päivitetty 5.2.2008. <http://esok.jyu.fi/artikkelit/korkeamaki/index_html/document_view>. Luettu 15.9.2009.
- Kranowitz, Carol Stock 2003: Tahatonta tohellusta. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kriminaalihuollon tukisäätiö 2009: Oppimisvaikeuksista vapaaksi. Mitä on oppimisvaikeus? Verkkolähde. <http://www.krits.fi/HANKESIVUT/oppi_vaikeus.shtml>. Luettu 22.10.2009.
- Kyriopoulus, Anna-Maria 2009: Haasteita Vankisairaalan arjessa. TOImintaterapeutti 2.2009. 7–9.
- Laine, Markus– Bamberg, Jarkko – Jokinen, Pekka 2007: Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Laine, Markus– Bamberg, Jarkko – Jokinen, Pekka (toim.) 2007: Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus. 9–38.
- Leino, Helena 2007: Yleinen ongelma, yksi tapaus. Teoksessa Laine, Markus – Bamberg, Jarkko – Jokinen, Pekka (toim.) 2007: Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus. 214–227.
- Metsämuuronen, Jari 2006: Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 2. laitos. 4. painos. Helsinki: International Methelp.
- O’Connell Marita – Farnworth, Louise 2007: Occupational Therapy in Forensic Psychiatry: a Review of the Literature and a Call for a United and International Response. British Journal of Occupational Therapy 70 (5). 184–191.
- Salo, Helena 2006: Lukivaikeus on sosiaalinen riski: lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet suomalaisilla miesvangeilla. Pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto. Psykologian laitos.

Sensorisen Integraation Terapian Yhdistys ry 2009: Sensorisen integraation teoria. Verkkodokumentti. <<http://www.sity.fi/si-teoria.html>>. Luettu 26.10.2009.

Sensorisen Integraation Terapian Yhdistys ry 2009: Sensorisen integraation ongelmien arviointi. Verkkodokumentti. <<http://www.sity.fi/arviointi.html>>. Luettu 4.11.2009.

Stakes 1995: Tautiluokitus ICD-10. Systemaattinen osa. 1.painos. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Strandén Kaisa (toim.) 1998: Ei tyhmä vaan erilainen oppija. Jyväskylä: Stakes.

Sunimento, Kati 2009: Oppimisvaikeuksista vapaaksi -hanke (OPPIVA). Verkkodokumentti. Päivitetty 3.2.2009. <http://www.krit.fi/HANKKEET/OPPIVA/vuosiraportti_2008.pdf>. Luettu 22.10.2009.

Tuokkola, Kati 2009: Oppimisvaikeuksista vapaaksi - hankkeen (OPPIVA) ulkoinen väliarviointi. Verkkodokumentti. <http://www.krit.fi/HANKESIVUT/Stuff/Oppiva_Valiarviointiraportti_syyskuu.pdf>. Luettu 9.10.2009.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5., uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Urwin, Rosalind – Ballinger, Claire 2005: The Effectiveness of Sensory Integration Therapy to Improve Functional Behaviour in Adults with Learning Disabilities: Five Single-Case Experimental Designs. British Journal of Occupational Therapy 68 (2). 56–66.

Viikki-Ripatti, Sari 2009: Osaamattomuudesta kohti kyvykkyyttä. TOImintaterapeutti 2.2009. 3–6.

Vilkka, Hanna 2005: Tutki ja kehitä. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

LIITE 1

Kuinka sensorisen integraation häiriö voi ilmetä?

(sensorisen integraation häiriö voi ilmetä yhdellä tai useammalla seuraavista oireista.)

- taipumus eksyä
- vaikeus arvioida, kuinka lähellä vierasta ihmistä on hyväksyttävää olla
- taipumus matkapahoinvointiin
- vaikeus käyttää molempia käsiä samanaikaisesti
- luki- ja kirjoitusvaikeudet
- kömpelyys
- vaikeus säilyttää hyvä istuma-asento (levottomuus ja ryhdin lysähtäminen)
- oikean ja vasemman sekoittuminen
- korkeanpaikankammo
- vaikeus aloittaa tai lopettaa toiminta
- vaikeus siirtyä toiminnasta toiseen
- aistiyliherkkyys (tunto, maku, haju, kuulo ja näkö)
- aistialiherkkyys (aistihakuisuus)
- keskittymishäiriö
- vaikeus suunnata tarkkaavuutta
- vaikeus suunnata tarkkaavuutta häiriötekijöiden ilmetessä
- tunne-elämän ongelmat
- käyttäytymishäiriöt
- yliaktiivisuus
- vetäytyneisyys
- impulsiivisuus

Teoksesta A. Jean Ayres 2008: Aistimusten aallokossa. Sensorisen integraation häiriö ja terapia. PS-kustannus. Juva.

Sensorisen integraation arviointilomake

Nimi:_____ Ikä:_____ Päivämäärä:_____

Harrastukset/mielenkiinnonkohteet:

Tämän hetkinen työ/opinnot:

Millainen on normaali arkipäiväsi?

Kuinka opiskelusi sujui koulussa?

Mikä oli koulussa erityisen vaikeaa? (lukeminen, kirjoittaminen, matematiikka, keskittyminen...)

Miten tulit toimeen opettajien ja luokkatovereidesi kanssa?

Onko elämässäsi jotain mihin olet tyytymätön?

Missä olet hyvä?

Mikä sinulle on elämässäsi tärkeää?

Näkö

1. Minun on vaikea löytää tietäni uuteen paikkaan.
2. En huomaa kun ihmisiä tulee huoneeseen.
3. Käyn mielelläni paikoissa, joissa on värikästä ja kirkkaita valoja.
4. Katselen mielelläni ruuhkaa tai ihmisvilinää.
5. Turhaudun, kun yritän löytää jotain sotkuisesta huoneesta tai kaapista.
6. Minua häiritsee epävakaa tai nopeasti liikkuva kuvaus elokuvissa tai tv:ssä.
7. Käyn mieluummin ostoksilla pienemmissä kaupoissa, koska häkellyn suurissa kaupoissa.
8. Minimoin häiriötekijät kun työskentelen (suljen esimerkiksi oven tai television).

Kuulo

1. Minun on vaikea pysyä kärryillä siitä mitä muut puhuvat, jos he puhuvat nopeasti ja minulle tuntemattomasta aiheesta.
2. En huomaa kun minua kutsutaan, tai jos nimeni mainitaan toisessa keskustelussa.
3. Käyn mielelläni musiikkitapahtumissa tai paikoissa missä on paljon musiikkia.
4. Hyräilen , viheltelen tai teen muita ääniä, naputtelen esimerkiksi pöytään tai poljen jalalla rytmiä.
5. Säikähdän herkästi odottamattomia tai kovia ääniä (esimerkiksi ovikellon tai puhelimen soiminen tai koiran haukkuminen.)
6. Minua häiritsee, jos ympärilläni on paljon hälyä.
7. Pysyn poissa meluisista paikoista.
8. Käytän erilaisia keinoja äänien tukahduttamiseksi (esimerkiksi suljen oven, peitän korvani tai käytän korvatulppia).

Maku ja haju

1. En haista asioita, joita toiset sanovat haistavansa.
2. Monet ruuat maistuvat mielestäni mauttomilta.
3. Lisään mausteita ruokaani.
4. Olen mielelläni lähellä ihmisiä, jotka käyttävät hajuvettä tai partavettä.
5. En pidä voimakkaalle maistuvista pastilleista tai ruuista.
6. Olen herkkä hajuille tai tuoksuille, jotka eivät kuitenkaan näytä häiritsevän muita.
7. Minun täytyy siirtyä toiselle osastolle, kun haistan kaupassa voimakkaan tuoksun, esimerkiksi voimakkaan hajuisia saippuoita tai hajuvesiä.
8. Syön mielelläni minulle tuttuja ruokia.

Tunto

1. Huomaan jälkeensä saaneeni naarmuja tai mustelmia, mutta en tiedä kuinka tai koska sain ne.
2. En aina huomaa, jos joku koskettaa kättäni tai selkääni.
3. Pidän kävelystä avojaloin hiekalla tai nurmella.
4. Pidän siitä kun minua hierotaan.
5. En syö tiettyjä ruokia, koska ne tuntuvat epämiellyttäviltä suussa. (Esim. sienet, juustot tai kala)
6. Minua häiritsevät vaatteissa saumat, pesulaput tai jotkut materiaalit.
7. En pidä siitä, että käteni likaantuvat.
8. Välttelen jonottamista tai toisten ihmisten lähellä seisomista, sillä en halua olla liian lähellä muita ihmisiä.

Tasapaino ja liike

1. Kompastelen ja törmäilen esineisiin.
2. Olen epävarma tasapainostani esimerkiksi kulkiessani portaissa (saatan menettää tasapainoni tai ottaa tukea kaiteesta).
3. Liikun mielelläni epätasaisissa maastoissa, esimerkiksi juoksen tai pyöräilen kallioilla tai metsässä.
4. Pidän liikkumisesta/urheilemisesta.
5. Voin herkästi pahoin autossa.
6. Pelkään korkeita paikkoja.
7. En mene mielellään paikkoihin, joissa joudun käyttämään hissejä tai liukuportaita, sillä tunnen oloni epämukavaksi niissä.
8. Välttelen toimintoja, joissa voin kaatua helposti.

Suostun, että haastattelumateriaalia voidaan käyttää henkilötietojani paljastamatta aineistona Emilia Nikusen ja Kaisa Nurron opinnäytetyössä.

Allekirjoitus

Aika ja paikka

Nimen selvennys